МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему **«ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.2313-сп-дн
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
М. П. Лупейченко

Керівник: доцент кафедри соціальної педагогіки
та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук,
доцент Ю. Р. Мацкевіч

Рецензент _____
_____

Запоріжжя

2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«____»_____2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Лупейченко Михайлу Петровичу

1. Тема роботи: «Формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти»
керівник роботи Мацкевіч Ю. Р. к.пед.н., доцент
затверджена наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 року № 1447-с

2. Строк подання студентом роботи: 03. 12. 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) з'ясувати стан проблеми формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти; розглянути систему вищої освіти як умову формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти; визначити особливості формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів; провести експериментальне дослідження формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти.

5. Перелік графічного матеріалу: таблиця «Зміст навчального курсу»; 5 таблиць, 5 рисунків – з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Мацкевіч Ю. Р.	05.12.23 р.	05.12.23 р.
Розділ 1	Мацкевіч Ю. Р.	23.01.24 р.	23.01.24 р.
Розділ 2	Мацкевіч Ю. Р.	14.05.24 р.	14.05.24 р.
Висновки	Мацкевіч Ю. Р.	10.09.24 р.	10.09.24 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Написання вступу	грудень	виконано
3	Робота над першим розділом	січень-квітень	виконано
4	Робота над другим розділом	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Написання додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8	Захист	лютий	

Студент _____ Лупейченко М. П.

Керівник роботи _____ Мацкевіч Ю. Р.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Мацкевіч Ю. Р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 84 с., 5 рисунків, 6 таблиць, 53 джерела, 1 додаток.

Мета дослідження: на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити технологію формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти.

Об’єкт дослідження: соціальна активність студентів.

Предмет дослідження: технологія формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз психолого-педагогічних джерел, синтез, узагальнення, порівняння; емпіричні: спостереження, бесіда, анкетування, тестування, самооцінка.

Теоретичне значення: отримані в результаті дослідження результати втілюють в собі вирішенні важливої проблеми такої як формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти; уточнено сутність і зміст понять «соціальна активність» та «соціальна активність майбутніх соціальних педагогів»; визначено педагогічні умови формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблена та апробована технологія, яка спрямована на підвищення соціальної активності майбутніх соціальних педагогів може бути включена в навчальний процес закладів вищої освіти для підготовки студентів за всіма напрямками.

Галузь використання: заклади вищої освіти.

АКТИВНІСТЬ, СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ, СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ, ВИХОВНА СИСТЕМА, СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ, ПОЗАНАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

SUMMARY

Lupeichenko M. P. Formation of Social Activity of Future Social Educators in Higher Education.

The qualification work consists of an introduction, 2 sections, findings, a list of references (53 items), 1 appendix on 2 pages. The qualification work volume is 84 pages, 69 of them – main text. There are 6 tables and 5 illustrations.

The aim of the study: on the basis of the theoretical analysis of the investigated problem, to justify, develop and experimentally verify the technology of forming social activity of future social pedagogues in the institution of higher education.

The research object – the social activity of students.

The research subject – the technology of forming the social activity of future social pedagogues in a higher education institution.

The tasks of the qualification work*:*

1) to find out the state of the problem of the formation of social activity of students of higher education institutions;

2) consider the system of higher education as a condition for the formation of social activity of students of higher education institutions;

3) to determine the peculiarities of the formation of social activity of future social pedagogues;

4) to conduct an experimental study of the formation of social activity of future social pedagogues in a higher education institution.

Research methods: theoretical: analysis of psychological and pedagogical sources, synthesis, generalization, comparison; empirical: observation, interview, questionnaire, testing, self-assessment.

The section 1 “Theoretical and methodological principles of the formation of social activity of future social pedagogues in a higher education institution” the state of the problem of the formation of social activity of students of higher education institutions is considered, the system of higher education is analysed as a condition

for the formation of social activity of students, the peculiarities of the formation of social activity of future social pedagogues in the institution of higher education are revealed.

The section 2 “An experimental study of the formation of social activity of future social pedagogues in a higher education institution” the state of formation of the social activity of future social pedagogues was determined, the technology of forming the social activity of future social pedagogues in a higher education institution was developed, the results of an experimental study were analysed, recommendations were given for the formation of social activity of students of higher education institutions.

The practical significance of the obtained results is that the developed and tested technology, which is aimed at increasing the social activity of future social pedagogues, can be included in the educational process of higher education institutions for training students in all areas.

Keywords: activity, activity, social activity, social activity of future social educators, educational system, student self-government, extra-curricular activities.

ЗМІСТ

Вступ……...……...…...…… 8
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти……. 12
1.1. Стан проблеми формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти……..... 12
1.2. Система вищої освіти як умова формування соціальної активності студентів…….….. 21
1.3. Особливості формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти……..…. 33
Розділ 2. Експериментальне дослідження формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти……. 45
2.1. Визначення стану сформованості соціальної активності майбутніх соціальних педагогів……... 45
2.2. Технологія формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти…… 56
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження……..…… 61
2.4. Рекомендації з формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти…….……...…… 69
Висновки…….…….…… 74
Список використаних джерел……...…. 77
Додаток……. 83

ВСТУП

У нових умовах розвитку суспільство детермінує зростаючу роль соціальної активності особистості, бо від цього залежить ефективне здійснення її соціально-професійних функцій і ролей, що забезпечує освоєння і прийняття індивідом суспільних цінностей та ідеалів, розвиток форм і способів їх реалізації в поведінці, в праці, способі життя. У зв'язку з цим проблема виховання соціальної активності студентської молоді набуває винятково важливе значення в діяльності ЗВО.

Провідну роль у житті суспільства відіграє студентська молодь, оскільки вона являє собою ту соціальну групу, яка несе в собі величезні потенційні можливості майбутнього У зв'язку з цим проблема формування соціальної активності студентської молоді набуває винятково важливе значення.

Навчання та виховання молоді є важливим засобом її соціально-професійного розвитку, способом залучення до майбутньої професійної діяльності. Для сучасного українського суспільства існує гостра проблема формування не тільки фахівця в своїй галузі, а й соціально активної людини, яка б могла стати основою у формуванні громадянського суспільства, потреба в якому наразі досить гостро стоїть перед українським соціумом.

Студентство – це та соціальна група, яка в силу своїх вікових соціогрупових характеристик є перспективною в плані розбудови українського суспільства, а вища освіта виступає каталізатором в цьому процесі. Наразі студентська молодь переважно соціально пасивна, що унеможливлює побудову ефективних та дієвих механізмів громадського контролю, які життєво необхідні для подолання політичної нестабільності.

Актуальність проблеми формування соціальної активності саме майбутніх соціальних педагогів полягає в тому, що їх професійна діяльність передбачає співпрацю з різними групами населення, допомогу у вирішенні соціальних проблем і підтримку людей з вразливими категоріями. Для

успішного виконання цих завдань необхідно мати високий рівень соціальної активності, розвинені навички спілкування та емпатії, здатність мобілізувати ресурси та координувати дії.

Соціальна активність майбутніх соціальних педагогів є важливим фактором для успішного вирішення соціальних проблем сучасного суспільства. Такі спеціалісти мають бути готові активно діяти, співпрацювати з іншими фахівцями, вести взаємодію з громадськістю та забезпечувати соціальну підтримку для своїх клієнтів.

Отже, формування соціальної активності у майбутніх соціальних педагогів є актуальною проблемою, яка потребує уваги та розв'язання для підготовки кваліфікованих фахівців в галузі соціальної роботи. Саме тому перед вищою освітою стоїть суспільно важлива задача, яка полягає в формуванні у майбутніх соціальних педагогів соціальної активності.

У педагогічних дослідженнях П. Атутова, О. Богданової, Ю. Васильєва, В. Ільїна, В. Журавльова, А. Зосімовского, В. Коротова, Е. Моносзон, Г. Філонова та інших надається велике значення виявленню умов, що сприяють прояву соціальної активності особистості студентів.

Дослідженням проблеми формування соціально активної особистості серед зарубіжних дослідників займаються І Вехер, Е. Гюнтер, А. Клаус.

Але поряд з тим, що існує певна кількість наукових розробок щодо розвитку та формування соціальної активності студентської молоді, вважаємо, що проблема формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти недостатньо розроблена і потребує подальшого дослідження.

Об'єкт дослідження: соціальна активність студентів.

Предмет дослідження: технологія формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти.

Мета дослідження: на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити технологію формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі

вищої освіти.

Завдання дослідження:

1. З’ясувати стан проблеми формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти.

2. Розглянути систему вищої освіти як умову формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти.

3. Визначити особливості формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів.

4. Провести експериментальне дослідження формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз психолого-педагогічних джерел, синтез, узагальнення, порівняння; емпіричні: спостереження, бесіда, анкетування, тестування, самооцінка.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в наступному:

- отримані в результаті дослідження результати втілюють в собі вирішенні важливої проблеми такої як формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти;

- уточнено сутність і зміст понять «соціальна активність» (стійка властивість особистості і сукупність соціально значущих дій, спрямованих на інтенсивну, усвідомлену взаємодію із соціальним середовищем, яка здійснюється у процесі внутрішньої і зовнішньої діяльності з перетворення себе і соціуму відповідно до завдань суспільного розвитку) та «соціальна активність майбутніх соціальних педагогів» (здатність студентів сприяти позитивним змінам в суспільстві через свою активну участь у різних соціальних і культурних ініціативах);

- визначено педагогічні умови формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти (педагогічне сприяння освоєнню і реалізації студентом позиції суб’єкта самоврядування та співуправління в освітньому процесі ЗВО; систематичне залучення студентів до практичних занять, в яких вони зможуть застосувати отримані теоретичні

знання у реальних ситуаціях і спілкуватися з різними категоріями людей; організація групової роботи, яка сприятиме розвитку комунікативних навичок та навичок співпраці; проведення спеціальних тренінгів та семінарів з питань розвитку соціальної активності, а також взаємодії з громадськістю; використання педагогічним колективом потенційних можливостей соціального середовища як додаткового педагогічного засобу формування соціальної активності студентів).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблена та апробована технологія, яка спрямована на підвищення соціальної активності майбутніх соціальних педагогів може бути включена в навчальний процес закладів вищої освіти для підготовки студентів за всіма напрямками.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Стан проблеми формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти

Становлення професіоналізму завжди починається з професійної підготовки та виховання майбутніх фахівців, поетапного формування системи практичних навичок і професійної майстерності та усвідомлення себе як активного члена соціуму. У наш час соціально-педагогічна активність виступає необхідною умовою формування у студентів потреби в знаннях, оволодіння вміннями інтелектуальної діяльності, самостійності, забезпечення глибини і міцності знань, участь в громадському, політичному житті, не є незмінними спадковими властивостями особистості, тому ми можемо говорити про їх формування та розвиток.

Таким чином актуальним є пошук та інтеграція в систему університетської освіти методів дозволяють формувати соціально-педагогічну активність студентів-майбутніх фахівців.

Виховання та розвиток активної особистості фахівця – складний і суперечливий процес, і тому виховна система мусить реалізовуватися за допомогою об’єктивного виховного процесу, який представляє собою широку, багатосторонню взаємодію з оточуючим природно-соціальним середовищем.

Існує велика кількість наукових досліджень, присвячених вивченню проблеми соціально-педагогічної активності особистості у педагогіці, психології, соціології. Певну увагу проблемі активності особистості приділяється у ряді робіт зарубіжних авторів (Дж. Дьюї, П. Наторп, Г. Кершенштейнер, А. В. Лай, А. Нейл, С. Френе, Л. Кольберг), що вивчали її

формування у процесі соціалізації людини та пропонували розвивати певні її види за допомогою практичної діяльності.

Насамперед, вважаємо за необхідне, визначити, що таке власне «активність».

Розвиток феномена «активність» у теорії та практиці освіти має складний шлях: від активності у догматично-репродуктивній діяльності до пошуково-творчої активності. Різні підходи до дослідження структури особистості зумовили відповідно два підходи до розробки проблеми активності як психолого-педагогічної категорії, а саме: діяльнісний та особистісний. У першому охарактеризовано активність у контексті діяльності, а в другому – активність як якість особистості. Вони свідчать про природу самого явища як складної, інтегративної, багаторівневої властивості суб'єкта діяльності [43]. Охарактеризовано два види прояву активності: зовнішня (моторна) та внутрішня (розумова). Прояв активності у процесі пізнання і навчання є пізнавальною і навчальною активністю.

Звернемося до історії дослідження нашої теми.

Дослідження у області формування соціально-педагогічної активності особистості у вітчизняній педагогіці проводилися не активно, активніше воно проводилось в умовах радянської освітньої системи на базі шкіл, училищ, ЗВО, дитячих та юнацьких громадських організацій (А. Капто, Б. Лихачов, Т. Мальковской, В. Маралів, В. Мордкович, В. Ситар, В. Сластенін). Разом з тим накопичена у теорії та методиці формування соціально-педагогічної активності особистості сукупність ідей та конкретних рішень не враховує своєрідність склалася соціально-педагогічної ситуації у повній мірі.

Проведений теоретичний аналіз сучасної наукової літератури, показує, що у ній розкриваються окремі аспекти досліджуваної проблеми. Основна увага приділяється розвитку соціально-педагогічної активності студентів (Д. Вишневський, В. Зінченко, Н. Наркевич, В. Ростовський) та студентів у системі вищої освіти (М. Андрєєва, С. Груніна, В. Єльцова, М. Колесникова, О. Норець).

Ряд авторів досліджували формування соціально-педагогічної активності студентів у процесі інтеграції навчання і виховання (О. Ареф'єва, О. Нісман, З. Тепсаева), за допомогою організації соціокультурного середовища та додаткової освіти студентів (О. Борисова, Р. Желбанова, Е. Кандаліна, Е. Харланова).

Дослідження психолого-педагогічної літератури дозволило встановити, що проблему активності особистості та напрями її формування в процесі навчальної діяльності досліджували психологи: М. Боришевський, Н. Галкіна, Ю. Міславський, Р. Пономарьова, А. Кульчицька, а також педагоги: Є. Антіпова, В. Гурін, П. Ключник, А. Комков, Л. Кулигіна, В. Лозова, С. Собко.

Для розуміння дії та взаємодії потреб, мотивів і цілей особистості, механізмів їхнього формування в процесі педагогічної діяльності велике значення мають роботи В. Бальсевича, М. Віленського, О. Дубогай, В. Ільїна, В. Новосельського, М. Симонова, Б. Шияна; питання мотиваційно-ціннісного ставлення до фізкультурної діяльності вивчали А. Ковальов, Г. Лещенко, С. Сичов, О. Смакула, Є. Столітенко; різні аспекти формування потреб фізичного вдосконалення в студентів вищих педагогічних навчальних закладів розглянуті в дисертаційних роботах О. Внукова, П. Щербака.

Інтерес вчених до теми активності людини пов'язаний з актуальністю даної проблеми. Соціальна активність особистості вивчається на різних рівнях. Розробляються її: методологічний аспект (О. Ануфрієв, Г. Ареф'єва, Т. Богданова, Л. Буєва, В. Мордкович); соціальний аспект (А. Капто, Т. Лапіна); психологічний аспект (Б. Ломов, В.Мораловн); педагогічний аспект (А. Ломов, Т. Мальковской, В. Сластелін, Ю. Сокольников).

Особливості розвитку соціальної активності студентів ЗВО визначаються, з одного боку, їх приналежністю до юнацтва, з іншого – особливістю такої соціально-педагогічної групи як студентство, з третьої сторони – специфікою одержуваної професії і пов'язаної з нею специфікою навчання у ЗВО.

Студентство є соціальною групою, що здійснює у процесі навчальної

діяльності підготовку до висококваліфікованої професійної діяльності [44]. Зміст студентської активності полягає у спрямованості діяльності молодих людей, яка визначається характером завдань, що вирішуються суспільством у різні періоди.

Студенту властива специфічна спрямованість пізнавальної та комунікативної активності на розв'язання конкретних професійно-орієнтованих завдань [40].

В контексті нашого дослідження соціальна активність – складна інтегрована якість особистості, що виявляється в ініціативній, спрямованої, соціально значимої діяльності і готовності діяти в інтересах соціально-педагогічної спільності.

Сутність соціальної активності полягає в творчому ставленні до світу, яке об'єктивується в позитивній діяльності. Даної точки зору дотримуються багато вчених. Наприклад, Е. Ануфрієв визначає соціальну активність як свідоме, творче ставлення до життя, як глибоку і повну самореалізацію особистості. Отже, творче ставлення до життя припускає наявність у особистості таких рис, як висока культура і моральність, знання і світогляд. Л. Архангельський розглядає соціальну активність як мета і засіб розвитку особистості і як активність творчу [47].

В. Овчинніков відзначає, що у основі соціальної активності лежать потреби особистості, а всі інші категорії, що розкривають зміст та механізми її формування (інтереси, цілі, установки, орієнтації, стимули, мотиви та т.д.), так чи інакше, виходять з потреб та виражають їх [4].

У визначенні сутності соціальної активності велике значення має визначення її компонентів. Дослідники (Т. Ільїна, Л. Лиферов, Т. Мальковской, М. Румянцева) виділяють різноманітне кількість компонентів соціальної активності. Л. Лиферов виділяє наступні компоненти соціальної активності: соціальна спрямованість (потреби, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації, світогляд), соціально значущі якості особистості (колективізм, дисциплінованість). Т. Ільїна серед компонентів виділяє: соціальну

спрямованість інтересів та устремлінь особистості, додаючи до нього ще один: активна діяльність по реалізації цієї спрямованості на практиці. М. Румянцева виокремлює три компоненти соціальної активності: ціннісні орієнтації, соціально-педагогічна діяльність, соціальна позиція [6].

Сутність соціальної активності полягає в творчому відношенні до світу, яке об'єктивується в позитивній діяльності. Даної точки зору дотримуються багато вчених. Наприклад, Е. Ануфрієв визначає соціальну активність як свідоме, творче ставлення до життя, як глибоку та повну самореалізацію особистості [3].

Отже, творче ставлення до життя припускає наявність у особистості таких рис, як висока культура та моральність, знання та світогляд. Л. Архангельський розглядає соціальну активність як мету та засіб розвитку особистості та як активність творчу. На думку Е. Якуба, соціальна активність виражає рівень реалізації функціональних особливостей соціальної спільності, рівень загальної соціальності особистості, її внутрішні потреби, рівень прийняття цінностей суспільства [52].

Соціальна активність є приватна і вища форма активності.

Соціальну активність необхідно розглядати як інтегровану особистісну якість, яка включає в себе три аспекти: соціальний аспект – накопичення соціальних знань, соціальних умінь, досвіду соціально значущої діяльності; особистісний аспект – відбитий в потребах, інтересі, спрямованості (мотиви), емоційно-ціннісних переживаннях, рефлексії, у відповідальному, позитивному ставленні до соціальної дійсності, педагогічний аспект – ставлення до знань, навчання.

Особистість реалізує свою соціальність через активність, спрямовану в різні сфери суспільно значущої діяльності, в процесі якої відбувається її становлення.

Т. Ільїна серед компонентів виділяє: соціальну спрямованість інтересів і устремлінь особистості, додаючи до нього ще один: активна діяльність по реалізації цієї спрямованості на практиці [47].

Проаналізувавши наукову літературу що до структури компонентів соціальної активності, ми спробували виокремити наступну структуру соціальної активності:

- потреба у діяльності, реалізована у різних видах діяльності: навчальній, науковій, політичній, громадській;
- інтереси, що представляють собою особистісні переконання;
- спрямованість людини на предмет та явища дійсності, а також та мотиви його дій, відповідальне ставлення до неї.

В якості регулятора структури соціальної активності виступають ті утворення, які є похідними від органічних складових ядра, тобто соціальні знання, уміння, досвід соціально значимої діяльності, емоційно-ціннісні переживання, рефлексія, її інтереси, потреби і мотиви.

Всі структурні компоненти соціальної активності особистості взаємозалежні та взаємообумовлені, тому вона є цілісною, інтегрованою якістю особистості, що визначає її роль, місце і становище у суспільстві.

Сутнісні характеристики соціальної активності:

- самодетермінованість (прояв саморуху особливої якості), джерело соціальної активності потреби особистості, внутрішнє, усвідомлене спонукання, обумовлене сформованим чином «потрібного майбутнього», значущого для особистості;
- включеність в соціальну взаємодію (соціальна активність є результат усвідомлення особистістю взаємозв'язку з соціумом та конструювання способу взаємодії з ним, дозволяє розкрити свій потенціал; вона проявляється у особливій формі – соціальної продуктивної діяльності, спілкуванні, пізнанні);
- просоціальність (спрямованість на перетворення носія активності та соціуму в соціально позитивному напрямку на благо суспільства та особистості, слідуючи соціальним нормам, законам та моральним ідеалам).

Разом з тим у педагогіці недостатньо робіт, що розкривають проблему формування соціальної активності студентів закладу вищої освіти.

Ключовими етапами становлення та розвитку теорії формування

соціальної активності у студентів ЗВО за ознакою сутнісного змісту є:

1) виникнення передумов теорії формування соціальної активності (з найдавніших часів до XVII ст.);

2) період розгляду окремих елементів (видів) соціальної активності студентської молоді та виникнення інтересу до джерел та чинників її становлення (XVIII – XIX ст.);

3) неоднозначне ставлення до проблеми: від детального вивчення з позицій різних наук до ігнорування у залежності від соціально-економічної ситуації та пануючої ідеології у суспільстві (XX ст.);

4) період актуалізації та поглиблення вивчення проблеми формування соціальної активності в студентів вищих навчальних закладів (кінець XX – початок XXI ст.).

Ми вважаємо за необхідне розглянути і уточнити основні поняття, що фігуруватимуть у нашому дослідженні.

Соціальна активність студентів розглядається як інтегративна якість особистості, що являє собою високий рівень навчальної, наукової активності, цілісну систему соціальних знань, оціночних суджень та переживань, світоглядних установок, вчинків, орієнтованих на прояв самостійності та ініціативи; спрямоване на взаємодію з соціальним середовищем та її перетворення через різні види діяльності; виявляється в гуманістичних, ділових та цивільних якостях особистості.

Соціально-педагогічний потенціал навчальної та соціальної діяльності студентів ЗВО являє собою комплекс її внутрішніх ресурсів, що включає: організацію їх соціального досвіду, соціальне утворення та індивідуальну допомогу; розкриття, розвиток і використання соціальних здібностей студентів та педагогів; цілеспрямоване використання ресурсів соціального середовища; облік соціально-педагогічних чинників формування соціальної активності студентів; наукова діяльність; високі успіхи в навчанні [20].

У зв’язку з переходом сучасного українського суспільства до ринкових відносин, нових умов життя в суспільній свідомості і відносинах відбулися

значні зміни. Цим змінам піддалися і багато наукові поняття «громадська активність». Для сучасного суспільства актуальним стає поняття «соціальна активність» та «педагогічна активність», її формування у студентів.

Ми вважаємо за необхідне звернутися до поняття соціальної активності. У філософському словнику соціальна активність – поняття, що відображає функціонування індивіда в суспільстві і пов'язана з перетворенням інтересу в фактор дії, з пізнанням, цілепокладанням і перетворенням дійсності, обумовлена діяльної природою людини, протиріччям між умовами існування і об'єктивними потребами особистості і спрямована на ліквідацію невідповідності між потребами та умовами буття людини [48].

Соціальна активність особистості виявляється в її ставленні до діяльності і полягає у здатності висувати нові суспільні та навчальні завдання і справи, брати на себе відповідальність за їх рішення і т.д. Соціальна активність реалізується у вигляді соціально-корисних дій під впливом мотивів, стимулів та механізмів, якими є суспільно-значимі потреби та власні мотиви, переконання [9].

Суб'єктом – носієм соціальної активності виступає людина, соціальна група, різні спільності, в нашому випадку – це студент закладу вищої освіти.

Соціальна активність – це сукупність дій та ініціатив людини, спрямованих на зміну соціального середовища, покращення життя інших людей та саморозвиток [41].

Соціальна активність проявляється в різних формах:

1. Участь у громадському житті: членство в громадських організаціях, участь у протестах та мітингах, голосування на виборах.

2. Волонтерська діяльність: надання безкоштовної допомоги людям, які її потребують.

3. Благодійна діяльність: збір коштів для допомоги нужденним, пожертвування речей або грошей.

4. Соціальне підприємництво: створення бізнесу, який вирішує соціальні проблеми.

5. Культурна діяльність: участь у творчих проектах, відвідування виставок та концертів, популяризація культури.

6. Просвітницька діяльність: надання людям інформації з важливих соціальних питань, проведення лекцій та тренінгів.

7. Наставництво: допомога іншим людям в розвитку їхніх навичок та талантів.

8. Просто добре ставлення до людей: готовність допомогти тим, хто її потребує, ввічливість та повага до інших.

Соціальна активність має багато переваг. До основних з них відносяться:

- допомагає людям почуватися частиною своєї спільноти та змінювати світ на краще;
- сприяє розвитку особистих навичок та лідерських якостей;
- робить життя людей більш цікавим та змістовним;
- покращує соціальний клімат у суспільстві.

Формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти є однією з найважливіших проблем сучасної освіти. Соціально активні студенти легше адаптуються до дорослого життя, успішніше працевлаштовуються, стають відповідальними громадянами та сприяють розвитку суспільства [24].

До основних проблем формування соціальної активності студентів віднесемо:

1. Недостатній рівень соціальної активності студентів: багато студентів не цікавляться суспільним життям, не беруть участі в громадських заходах та не прагнуть змінити світ на краще.

2. Відсутність мотивації до соціальної активності: багато студентів не розуміють важливості соціальної активності та не бачать в ній сенсу.

3. Несприятливе соціальне середовище: в деяких ЗВО не створено умов для розвитку соціальної активності студентів, відсутня підтримка з боку адміністрації та викладачів.

4. Недостатність ефективних форм та методів роботи: багато традиційних форм роботи з молоддю не відповідають сучасним вимогам та не зацікавлюють

студентів.

Отже, соціальна активність – стійка властивість особистості і сукупність соціально значущих дій, спрямованих на інтенсивну, усвідомлену взаємодію із соціальним середовищем, яка здійснюється у процесі внутрішньої (психічної) і зовнішньої (практичної) діяльності з перетворення себе і соціуму відповідно до завдань суспільного розвитку.

Формування соціальної активності студентів у закладах вищої освіти є важливим завданням, яке сприяє не тільки індивідуальному розвитку кожного студента, а й створенню гармонійного та дружнього студентського оточення.

1.2. Система вищої освіти як умова формування соціальної активності студентів

Велику роль в житті суспільства грає студентська молодь, так як вона являє собою ту соціальну групу, яка несе в собі величезні потенційні можливості майбутнього. Навчання та виховання молоді є важливим засобом її соціального розвитку, способом залучення до майбутньої професійної діяльності. У зв’язку з цим проблема виховання соціальної активності студентської молоді набуває виключно важливого значення в діяльності закладу вищої освіти та успішно вирішує всі задачі для цього. Це можливості участі в роботі молодіжного центру, участі студентської групи в загально університетських справах, організація спільних справ студентів, заснованих на їх інтересах і особистісних особливостях; організація розвиваючих заходів, екскурсії, відвідування театрів, концертів, виставок, музеїв.

Новий соціально-політичний устрій суспільства вимагає формування особистості нового типу, відповідний цілями і завданнями розвитку цього суспільства. Від якості навчання і виховання студентів залежить доля нашої країни [32].

Студентська соціальна активність в закладах вищої освіти є важливим

елементом студентського життя, який сприяє не лише розвитку особистості кожного студента, а й підвищенню загального рівня соціальної активності в університеті. Формування соціальної активності студентів може бути здійснене за допомогою різноманітних заходів і програм, які сприяють активізації участі студентів в соціально-культурному житті закладу, а також залученню їх до волонтерської та громадської діяльності.

Формування соціальної активності студента у ЗВО, як важливої характеристики соціальної компетентності, буде проходити більш ефективно за наступними умовами:

1) Забезпечення прийняття студентом соціальної активності як цінності значущою для людини, зверненої до нього, здатної задовольнити його потреби.

2) Наявність активного виховного середовища, як простору взаємодії, що характеризується особливим психологічним кліматом, атмосферою довіри, прийняттям кожного студента таким, який він є.

3) Наявність творчого середовища для самореалізації. В результаті самореалізації в творчій діяльності студент набуває і опановує актуальними соціально-педагогічними та психологічними навичками, розкриває і втілює практичні суб'єктивні якості власної особистості, оволодіває методами рефлексії й аналізу.

4) Наявність ситуацій емоційного переживання. Досягнутий успіх або невдача, пережиті колективом, мають здатність створювати запас активності людини для подальшої діяльності.

5) Розвиток соціальної активності буде проходити більш інтенсивно, якщо студент зможе побачити реальний проміжний результат своєї діяльності, оцінити внесок у загальну справу [3; 16; 32].

Готовність діяти в інтересах соціальної спільності, ініціювати суспільно-значиму, політичну та економічну діяльність – це пріоритетні напрямки розвитку сучасної студентської молоді в виховній роботі. У відповідності з цим, одним з основних завдань ЗВО стає пошук інноваційних форм роботи зі студентами щодо стимулювання та розвитку їх соціальної активності і, як

наслідок, формування соціальної компетентності.

Механізмом в даному випадку можуть бути громадські об'єднання молоді в середовищі університету. Участь молоді в діяльності студентського об'єднання можна розглядати як свідому спрямованість на розвиток у себе самостійності, організаторських навичок й управлінських умінь, комунікабельності й ініціативності, активної життєвої позиції, що є запорукою й необхідною умовою для успішної майбутньої професійної діяльності [22].

Таким механізмом може також стати активне навчання. Досвід активного навчання в системі вищої освіти показує, що за допомогою його форм, методів та засобів можна ефективно вирішувати цілий ряд задач, що стосуються формування соціальної активності, які викликають труднощі при традиційному навчанні:

- формувати не тільки пізнавальні, та і професійні мотиви і інтереси;
- виховувати системне мислення фахівця, що включає цілісне розуміння не лише природи і суспільства, але і себе, свого місця у світі;
- давати цілісне уявлення про професійну діяльність і її великих фрагментах;
- вчити колективній розумовій і практичній роботі, формувати соціальні уміння і навики взаємодії і спілкування, індивідуального і сумісного ухвалення рішень, виховувати відповідальне ставлення до справи, соціальних цінностей і установок професійного колективу, суспільства в цілому;
- оволодівати методами моделювання, в тому числі математичного, інженерного та соціального проектування [7; 14; 33; 49].

Студентський вік характеризується досягненням найвищих, «пікових» результатів, що базуються на попередніх процесах психологічного, соціального розвитку.

Якщо ж вивчити студента, як особистість, то вік 18-20 років – це період найбільш активного розвитку моральних і естетичних почуттів, становлення і стабілізації характеру і, що особливо важливо, оволодіння повним комплексом соціальних ролей дорослої людини: громадянських, професійно-трудових. Із

цим пов’язаний початок «економічної активності». Це час спортивних рекордів, початок художніх, технічних і наукових досягнень [15].

Наукові уявлення про природу соціальних систем, сформульовані на тлі інтеграції природничих і гуманітарних досліджень, пов’язані з іменами таких вчених як А. Авер’янов, І. Геращенко, Е. Гусинський, М. Калузький, В. Кузьмін, В. Садовскій, В. Симонов, В. Слободчиков, А. Урсул, В. Юдін.

В системі вищої освіти склався досвід, що характеризують різні моделі і технології формування соціальної активності студентства. Однак ситуація, що склалася ускладнюється низкою суперечностей, які потребують вирішення:

- між потребою переходу до особистісно-орієнтованого підходу в підготовці фахівця, здатного адекватно реагувати на негативні явища в соціальному середовищі, і сформованими стереотипами уніфікованого освіти;

- між постійно зростаючими вимогами до соціальної активності майбутніх фахівців і слабкою розробленістю теоретичних основ її формування у виховній системі ЗВО;

- між традиційною системою виховної роботи, яка пропагує «західний» підхід і важливістю обліку виховною системою, специфіки майбутньої професії;

- між можливостями, що відкриваються нових молодіжних об’єднань і організації, що виникають в студентському середовищі та відсутністю апробованих форм і методів реалізації активності студентів у соціально корисної та навчальної діяльності.

Розширення виховного простору ЗВО за рахунок зв’язків соціального партнерства та міжвідомчої інтеграції у світлі нових вимог до виховної роботи ЗВО показує необхідність вирішення наступної проблеми, при яких педагогічних умовах вплив виховної системи на соціальну активність майбутнього фахівця буде найбільш ефективним.

Концепція знаково-контекстного навчання лежить у руслі діяльнісної теорії засвоєння соціального досвіду, яка в найбільшій мірі здатна пояснити і прогнозувати процеси перебудови в сфері професійної освіти. За допомогою

активної «упередженої» діяльності здійснюється присвоєння соціального досвіду, розвиток психічних функцій і здібностей людини, систем його відносин з об'єктивним світом, з іншими людьми, з самим собою [31].

З цих позицій основна мета навчання у ЗВО – формування цілісної діяльності студента в період його навчання.

Сучасне студентське самоврядування може і повинне бути сконцентрована на вирішенні трьох найбільш актуальних завдань:

- стати умовою реалізації творчої активності і самодіяльності в навчально-пізнавальному, науково-професійному і культурному відношеннях [10];

- стати реальною формою студентської демократії з відповідними правами, можливістю і відповідальністю [21];

- стати засобом соціально-правового самозахисту [2].

На сучасному етапі формування системи функціональної освіти основними завданнями та напрямами діяльності органів студентського самоврядування є:

- формування базових цінностей: активності, ініціативності та самостійності, як особистісних і професійних компетенцій висококваліфікованого випускника ЗВО;

- збільшення числа студентів, які активно беруть участь у розвитку студентського самоврядування освітньої установи та конструктивної взаємодії різних форм органів студентського самоврядування;

- створення єдиного інформаційного простору в освітньому закладі;

- ініціювання створення (розвитку) наукових студентських товариств, рад молодих вчених для формування кадрового резерву освітніх установ;

- розвиток системи соціального партнерства в освітніх установах вищої освіти;

- складання угод про взаємодію між органами студентського самоврядування та адміністраціями освітніх установ [30].

Таким чином, студентське самоврядування покликане вирішувати одне з

головних завдань сучасної освіти – формування всебічно розвиненої особистості, творчої, ініціативної, здатної успішно соціалізуватися в суспільстві, готової самостійно управляти державою, вирішувати значущі проблеми суспільства.

Розглянемо самоврядування як умову, що дозволяє реалізувати багато соціальних потреб студента.

«Самоврядування» як термін, увійшло в педагогічну термінологію давно, однак розуміння сутності цього явища далеко не однозначно. Дитяче та юнацьке (студентське) самоврядування завжди знаходилося на вістрі боротьби авторитарної і демократичної педагогіки.

Організоване і чинне самоврядування впливає на розвиток особистості і колективу. На розвиток особистості впливають такі характеристики як:

- знаходження в колективі – формуються якості, що допомагають взаємодіяти в колективі: товариськість, терпимість, доброзичливість;

- прийняття рішень – формуються мобільність, цілеспрямованість, спрямованість і активність особистості;

- відповідальність за прийняті рішення – відповідальність особистості, здатність доводити справу до кінця [19].

На розвиток колективу самоврядування впливає таким чином:

- формуються взаємодопомога, співробітництво, взаємопідтримка;
- прищеплюється навик прийняття групового рішення;
- формується колективна відповідальність за виконане спільно справу;
- формується активність групи;
- самоврядування є однією з ознак розвитку групи як колективу.

Таким чином, ми можемо визначити самоврядування як демократичну форму організації життєдіяльності колективу молодих людей, що забезпечує розвиток їх самостійності в прийнятті та реалізації рішень для досягнення групових цілей і як один з принципів існування юнацького колективу.

Активність соціального суб’єкта, його активна діяльність – це особлива форма взаємодії суб’єкта з навколишнім світом, особливий стан діяльності, що

характеризується позитивно і яскраво вираженою суб'єктивною стороною. Незважаючи на різноманіття аспектів активності, що виділяються дослідниками, всі автори сходяться на думці, що вищим показником активності особистості, що вказує на її сформованість, є соціальна, або громадська, активність особистості, під якою розуміють здатність діяти свідомо, не тільки пристосовуватися до навколишнього середовища, але і цілеспрямовано змінювати його [51].

Соціальна активність насамперед визначає спосіб, яким люди стверджують себе в системі суспільних відносин. При цьому можна виділити такі види суспільної активності, як професійно-трудова, політична, художня.

Навколо проблеми джерела активності особистості людини йдуть гострі дискусії впродовж багатьох років.

Так, Б. Ананьєв стверджує, що «це пора найскладнішого структурування інтелекту, яке дуже індивідуально і варіативно». Таким чином, інтегруюча роль студентства як особливої соціальної групи простежується, виходячи із зовнішніх (найбільш організована група) і внутрішніх (центральний період соціалізації) передумов [42].

Освіта особистості (образа, обличчя людини) відбувається в процесі соціалізації індивіда, його долучення до знань людства і цінностям, через насичення і оволодіння ними (як своїми). Можна сказати, що культура особистості формується в просторі триєдиного процесу оволодіння знаннями: інформацією, уміннями і цінностями. Іншими словами, особистість в самоорганізації власної культури є процесом і результатом освіти (інформаційно-гносеологічний аспект культури), навчання (практичний, операційно-методологічний аспект) і виховання (мотиваційно-аксіологічний фундамент культури).

Саме якість взаємодії цих трьох складових освіти особистості людини є тією конструктивною силою, яка визначає образ особистості, її потенційних і реальних діянь.

Зростання самосвідомості можна індукувати (запускати по типу

пускового механізму) спеціально організованими колективними процесами, наслідком яких є прояви заздалегідь не запланованих і не передбачених змін самосвідомості особистості і членів колективу, як це має місце при виникненні подієвої спільності.

Ми вважаємо, що виховання студентства сьогодні відбувається у вкрай суперечливих умовах. З одного боку, воно здійснюється в обстановці значного послаблення ідеологічного пресингу, розширення свободи діяльності, самостійності та ініціативи. З іншого боку виховання студентства відбувається у вкрай складних, несприятливих умовах.

Студенти гостро реагують на поглиблення соціально-економічних протиріч в країні, зубожіння значної частини населення, в тому числі і студентів.

Тривожною тенденцією в системі виховання студентів є зниження виховного потенціалу навчального закладу, обумовлене непідготовленістю кадрів до роботи в нових умовах.

Проблеми розвитку соціальної активності майбутнього фахівця безпосередньо пов’язані із зростанням рівня включеності в різні види діяльності, з формуванням позитивного ставлення особистості до проявів соціальної активності. За допомогою позитивного впливу системи студентського самоврядування можливий розвиток соціальної активності й певних ціннісно-нормативних орієнтацій особистості майбутнього молодого фахівця за допомогою певних технологій й, включених до них, форм підвищення соціальної активності молоді, а саме:

- навчання (деякі вчені й практики прирівнюють цей метод з методом тренінгів лідерів);
- конкурси;
- стажування;
- молодіжні обміни;
- створення креативного (творчого) середовища [1].

Молодіжні об’єднання дозволяють задовольнити властиву більшості

молодих людей потребу в перетворюючої діяльності, тим самим, допомагаючи їм розвинути їх активність, спрямовану на соціальну діяльність. На наш погляд, це пов'язано з тим, що в молодіжних організаціях створюється не тільки атмосфера для соціальної діяльності, але й надаються інструменти для реалізації молодою людиною своїх ідей, спрямованих на перетворення в соціальній сфері, а також можливість для прояву соціальних й громадянських почуттів, загальних переживань, прагнень до перетворення.

Роблячи відповідні висновки про роль університетів у розвитку соціальної активності й успішної соціалізації молоді, можна узагальнити наступне:

- для успішної соціалізації молодої людини в суспільстві необхідні спеціальні умови й ресурси, які часто мають молодіжні організації, особливо в середовищі університету;

- процес розвитку соціальної активності молодої людини проходить інтенсивніше й ефективніше в об'єднаннях, що здійснюють свою діяльність усередині університету – дане явище пов'язане з тим, що молода людина без особливих труднощів може суміщати навчальну діяльність з громадською діяльністю в рамках університетської організації;

- в університетському середовищі відсутні складнощі й перепони в пошуку однодумців й оформленні громадської діяльності;

- створення в університеті організацій, що підтримують ініціативи студентів й супроводжуючих їх до повноцінного втілення в діяльність буде посередником, який дозволить підвищити й укріпити роль університетів у розвитку соціальної активності й соціалізації молоді;

- процеси соціалізації і розвитку соціальної активності нерозривно пов'язані один з одним, так як тільки після успішної адаптації молодої людини в організації він зможе ефективно реалізовувати свої ідеї, тим самим розвиваючи свою соціальну активність.

Надалі високий рівень соціальної активності дозволить молодій людині ідентифікувати себе з діяльністю організації і тим самим успішно в ній

соціалізуватися.

У кожному ЗВО виховна система повинна реалізуватися за допомогою об’єктивного виховного процесу, якою являє собою широке, багатостороння взаємодія з навколишнім середовищем, насамперед з педагогами, вихователями.

Під виховною системою ЗВО ми розуміємо організаційно-функціональну структуру, що виникають в ході успішної діяльності єдиного виховного колективу по реалізації загальних цілей виховання особистості, змістом якої є формування ціннісного ставлення до термінальних (духовним) та інструментальним (операційним) цінностям, що детермінують формування особистостей композиції соціально-ціннісних відносин і соціального досвіду студентів.

Основним завданням виховної системи ЗВО є соціальне виховання студентів, спрямоване на розвиток соціальної активності, що проявляється в розвитку «смаку» до соціальної діяльності, у вихованні духу солідарності, здатності підніматися над особистими, егоїстичними задумами [22].

Формування соціальної активності студентської молоді може здійснюватися також за допомогою самоорганізації. Студентська молодь є при цьому одночасно об’єктом і суб’єктом.

Об’єктом в даному випадку є члени студентської групи, керування якими здійснюється за допомогою самоорганізації, створення певних керуючих підсистем. Як суб’єкт студентська молодь являє собою самоорганізується групу, метою якої є спільне управління власною діяльністю та реалізація визначених завдань. Прикладом можуть служити студентські самоврядування.

При вимірі соціальної активності необхідним є врахування фактора, що свідчить про те, що діяльність не нав’язана ззовні, викликана власними потребами індивіда. Так, характер ставлення індивіда до діяльності може бути: позитивним, індиферентним або негативним.

Розглянемо способи дослідження різних видів соціальної активності студентської молоді. Пізнавальна активність спрямована на придбання певного

набору знань, умінь і навичок, необхідного для досягнення особистістю поставлених цілей і реалізується як у навчальному процесі, так і в самостійній діяльності індивіда, спрямованої на одержання знань, умінь і навичок. Джерелом пізнавальної активності є потреба в пізнанні, самореалізації, визнання в суспільстві, матеріальному добробуті.

Для того щоб визначити рівень пізнавальної активності студентів, необхідно з'ясувати важливість, самостійність та усвідомленість ними цього виду діяльності. Для цього можуть бути використані об'єктивні показники, що характеризують факт діяльності і міру її інтенсивності, і також суб'єктивні показники, що характеризують значимість діяльності для індивіда, обумовленість її власними потребами, яка виражається у відношенні до діяльності [50].

До об'єктивних показників пізнавальної активності студентської молоді відносяться наступні: відвідуваність занять; рівень успішності; тимчасові витрати на пізнавальну діяльність; читання навчальної та наукової літератури; відвідування бібліотек, Інтернет ресурсів освітнього спрямування, перегляд пізнавальних телепередач; рівень самостійності виконання робіт.

До суб'єктивних показників пізнавальної активності студентської молоді відносяться: мотив вступу до ЗВО; рівень зацікавленості; оцінка можливості використання отриманих знань і навиків; оцінка ступеня впливу пізнавальної діяльності на досягнення життєвих цілей; плани щодо продовження освіти.

У кожному закладі вищої освіти виховна система повинна реалізуватися за допомогою об'єктивного виховного процесу, якою являє собою широке, багатостороння взаємодія з навколишнім середовищем, насамперед з педагогами, вихователями [13].

В останні роки особливим напрямком позанавчальної роботи зі студентами стало розроблення та здійснення лідерських програм. Лідерство, необхідність розвитку лідерських якостей розглядаються як одне з основних завдань вищої школи, особливо в США. З 80-х років XX сторіччя лідерство стає предметом соціологічних, психологічних та економічних дисциплін,

досліджуються шляхи та способи розвитку лідерських якостей особистості [27].

В першу чергу в такій позиції молодого фахівця зацікавлені роботодавці. Вона являє собою якийсь гарант свіжих ідей, неординарних підходів, сміливих рішень та ці якості є підставою для прищеплення управлінських умінь. Тому у всіх університетах і коледжах США є спеціальні відділи, що пропонують різноманітні лідерські програми.

Отже. система вищої освіти відіграє важливу роль у формуванні соціальної активності студентів.

Вона може створювати умови, які сприяють розвитку соціальної активності, або, навпаки, гальмувати її.

Розвитку соціальної активності студентів у системі вищої освіти сприяють:

1. Наявність демократичного університетського середовища, де студенти мають право на вільне висловлення своєї думки, участь в управлінні університетом та прийняття рішень, які стосуються їхнього життя та навчання.

2. Підтримка студентських ініціатив: надання студентам можливостей для реалізації своїх проектів та ідей, фінансова та інформаційна підтримка студентських організацій.

3. Залучення студентів до суспільно корисної діяльності: організація волонтерських програм, стажувань в соціальних організаціях, участь в соціальних проектах.

4. Наявність ефективної системи виховання: яка формує у студентів громадянську відповідальність, соціальну активність, толерантність та інші важливі якості.

5. Співпраця з громадськими організаціями: залучення громадських організацій до освітнього процесу, організація спільних заходів та проектів.

Важливо зазначити, що система вищої освіти не може бути єдиним чинником, який впливає на формування соціальної активності студентів. На її розвиток також впливають такі фактори, як:

- сімейне виховання: цінності та норми сім’ї, в якій виховується студент;

- шкільна освіта: досвід участі в шкільному самоврядуванні, суспільно корисної діяльності;
- особисті характеристики студента: його інтереси, цінності, мотивація.

Однак система вищої освіти має великий потенціал для формування соціально активних студентів, які готові змінювати світ на краще. Для реалізації цього потенціалу необхідно створити в системі вищої освіти умови, які будуть сприяти розвитку соціальної активності студентів.

1.3. Особливості формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти

Освітній шлях молоді є найважливішим засобом її соціального розвитку способом прилучення до соціального досвіду, до майбутньої професійної діяльності. Розвиток соціальної активності майбутнього фахівця в освітньому процесі ЗВО є умовою особистісного, соціального і професійного становлення кожного студента, вирішальним чинником стабільного розвитку суспільства, тому в системі вищої професійної освіти, одним з найважливіших компонентів освітнього процесу стає розкриття і розвиток природних потенційних здібностей людини, створення умов для розвитку соціальної активності.

Формування соціальної активності студентів – це самокерований, відкритий процес, в якому провідну роль виконує сам суб’єкт, тому постає проблема виявлення способів і інструментів доцільного зовнішнього педагогічного впливу на цей процес.

Соціальна активність майбутніх соціальних педагогів – це здатність студентів сприяти позитивним змінам в суспільстві через свою активну участь у різних соціальних і культурних ініціативах. Це може включати участь у благодійних заходах, волонтерській діяльності, соціальних проектах, роботу з вразливими групами населення та інші форми діяльності, спрямовані на покращення громадського життя. Соціальна активність майбутніх соціальних

педагогів є важливою складовою їхньої професійної компетентності, оскільки вона сприяє розвитку їхнього соціального мислення, емпатії та вмінню співпрацювати з різними групами людей.

Соціальні педагоги, володіючи активною життєвою позицією, вмінням впливати на суспільні процеси та прагненням до змін, зможуть ефективніше виконувати свої професійні обов'язки та досягати позитивних змін в суспільстві [5].

Актуальність формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів обумовлюється низкою факторів:

1. Зростання ролі соціального педагога в суспільстві. У сучасному світі соціальні проблеми стають дедалі гострішими тому зростає потреба у фахівцях, які здатні допомагати людям вирішувати ці проблеми. Соціальні педагоги відіграють важливу роль у профілактиці соціальних проблем, наданні соціальної допомоги та підтримки населенню.

2. Необхідність підготовки соціально активних фахівців. Соціальний педагог повинен бути не лише знавцем теорії та методики соціальної роботи, але й активною особистістю, здатною до ініціативи та рішучих дій. Соціальна активність дозволяє соціальному педагогу ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами та інституціями, відстоювати інтереси своїх клієнтів, реалізовувати соціальні проекти та програми.

3. Зміни в освітній парадигмі. Сучасна освіта орієнтована на формування компетентної, активної та відповідальної особистості. Важливим завданням підготовки майбутніх соціальних педагогів є формування у них соціальної активності як однієї з ключових компетенцій.

4. Виклики сучасного суспільства. Сучасне суспільство стикається з низкою викликів, таких як бідність, соціальна нерівність, злочинність, наркоманія, алкоголізм тощо. Для вирішення цих проблем потрібні активні та небайдужі люди, які готові діяти. Соціальні педагоги, які володіють соціальною активністю, можуть зробити значний внесок у вирішення цих проблем.

Формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів є

важливим завданням, яке повинно вирішуватися на всіх етапах підготовки фахівців.

Це завдання може бути реалізовано через:

- використання інтерактивних та діяльнісних методів навчання;
- залучення студентів до участі в соціальних проектах та програмах;
- створення умов для розвитку лідерських якостей та ініціативності у студентів;
- формування у студентів активної громадянської позиції;
- виховання у студентів почуття відповідальності за долю суспільства.

Соціально активні соціальні педагоги здатні зробити значний внесок у розвиток суспільства та вирішення його актуальних проблем [37].

Рішення проблеми формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів ми бачимо в створенні і реалізації системи педагогічного забезпечення розвитку соціальної активності студентів, орієнтованої на визнання цінності особистісного потенціалу, закладеного в кожній людині, і сприяння суб'єкту в його розкритті та реалізації в соціально значимому напрямі в різноманітних формах прояву соціально-педагогічної активності і видах діяльності. Педагогічне забезпечення виступає такою зовнішньою силою, яка переводить ресурс (те, що в цей момент перебуває в згорнутому вигляді) з резервного стану в актуальний. Система педагогічного забезпечення розвитку соціальної активності майбутніх фахівців в освітньому процесі ЗВО постає як взаємопов'язана сукупність елементів (заходів забезпечує педагогічної діяльності), компонентів (теоретико-методологічного забезпечення як стратегічної орієнтації, технолого-методичного забезпечення як тактичної орієнтації та організаційно практичного забезпечення як операціональної складової), підсистем педагогічної забезпечує діяльність і самоосвітньої забезпечуваною діяльності студентів в узгодженні їх функцій, спрямована на актуалізацію потенціалу розвитку соціальної активності освітнього процесу шляхом систематизації, перетворення його ресурсів, засобів, умов, можливостей і використання їх суб'єктами [17].

Реалізація цієї системи покликана підвищити позитивний вплив чинників розвитку соціальної активності в освітньому процесі, які можна об’єднати в три групи:

- фактори соціально освітнього простору ЗВО;
- фактори середовища освітнього процесу ЗВО;
- внутрішні фактори суб’єктів освітнього процесу.

До факторів соціально освітнього простору ЗВО відносяться:

- соціальне замовлення на прояв соціально активності майбутніми фахівцями;

- потенційні соціальні партнери і міра їх активності у співпраці з суб’єктами освітнього процесу ЗВО;

- діючі програми, проекти, існуючі традиції залучення майбутніх соціальних педагогів до вирішення соціальних проблем.

До факторів середовища освітнього процесу відносяться:

- характер соціально-педагогічної спрямованості освітнього процесу ЗВО згідно з пріоритетами політики закладу вищої освіти;

- організаційна культура як система норм і відносин суб’єктів освітнього процесу;

- організаційна структура як система взаємодій, здійснювана на основі закріпленого функціонала, повноважень і прав;

- інфраструктура підтримки прояви соціальної активності суб’єктів освітнього процесу ЗВО;

- широта форм і різноманіття видів соціально значимої діяльності в освітньому процесі ЗВО;

- різноманіття мікросередовища прояву соціальної активності різного типу.

До внутрішніх факторів суб’єктів освітнього процесу відносяться:

- вітагенний (суб’єктний) досвід суб’єкта освітнього процесу;
- система відносин, цінностей, мотивів і пріоритетів особистості;
- освоєння суб’єктом компетенції; система сформованих соціальних

зв’язків особистості.

Педагогічне забезпечення акумулює і направлено доводить до суб’єкта дію факторів освітнього простору ЗВО і середовища освітнього процесу ЗВО, прагнучи актуалізувати внутрішні фактори самого суб’єкта. Фактори найчастіше діють не безпосередньо, а заломлюючись через «більш ближні умови» [11]. Умова – це середа, обставини, за яких реалізується якийсь чинник. В освітньому процесі ЗВО для активізації дії чинників розвитку соціальної активності майбутніх соціальних педагогів необхідно створення певних педагогічних умов, що виконують наступне функціональне призначення:

- посилення позитивного впливу чинників зовнішнього соціального середовища в соціально освітньому просторі ЗВО і перешкода їх негативному впливу;
- актуалізація внутрішніх факторів суб’єктів освітнього процесу;
- сприяння гармонійній взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів, перетворення середовища освітнього процесу ЗВО і посилення факторів цього середовища.

На основі врахування діалектики детермінуючого впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на активність особистості та її розвиток, розуміння процесу формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі ЗВО встановлено, що здійснити і посилити вплив факторів соціально освітнього простору на розвиток соціальної активності суб’єктів в освітньому процесі ЗВО дозволяє забезпечення транспарентності освітнього процесу вищої школи взаємодіям його суб’єктів із суб’єктами соціального середовища, що має перетворювальну спрямованість.

Транспарентність освітнього процесу ЗВО – це відкритість та доступність інформації про всі аспекти діяльності закладу освіти, що сприяє:

1) підвищенню довіри до зво з боку його суб’єктів: студентів, викладачів, роботодавців, представників громадськості та інших зацікавлених сторін;
2) зміцненню підзвітності зво: заклад вищої освіти стає більш підзвітним перед своїми суб’єктами за результати своєї діяльності;

3) підвищенню якості освіти: транспарентність сприяє кращому розумінню освітніх процесів та їх вдосконаленню;

4) розширенню участі суб'єктів освітнього процесу в його управлінні: суб'єкти освітнього процесу отримують можливість впливати на прийняття рішень, які стосуються їх.

Транспарентність освітнього процесу ЗВО може бути реалізована за допомогою таких інструментів:

Опублікування на веб-сайті ЗВО інформації про освітні програми, навчальні плани, методи навчання, критерії оцінювання знань та умінь здобувачів освіти, правила прийому, кадровий склад, фінансову діяльність тощо.

Проведення відкритих заходів, таких як лекції, семінари, майстер-класи, зустрічі з адміністрацією ЗВО.

Забезпечення доступу до інформації про діяльність ЗВО через запити на інформацію.

Створення механізмів зворотного зв'язку з суб'єктами освітнього процесу.

Участь ЗВО в рейтингуванні та інших формах зовнішнього оцінювання.

Транспарентність освітнього процесу ЗВО сприяє його перетворенню на відкриту та інклюзивну систему, яка ґрунтується на взаємодії та співпраці.

Важливо зазначити, що транспарентність освітнього процесу ЗВО – це не лише технічний процес, але й ціннісна орієнтація. ЗВО, які прагнуть до транспарентності, повинні бути готові до діалогу з усіма зацікавленими сторонами та до змін у своїй діяльності.

Транспарентність освітнього процесу ЗВО – це важливий фактор розвитку сучасного суспільства. Вона сприяє демократизації освіти, збільшенню довіри до ЗВО та покращенню якості життя людей [26].

Зазначимо, що актуалізації внутрішніх чинників розвитку соціальної активності майбутніх соціальних педагогів допомагає педагогічне сприяння освоєнню і реалізації студентом позиції суб'єкта самоврядування та

співуправління в освітньому процесі ЗВО, так як тільки «саморух» студента в саморозвитку в результаті взаємодії із середовищем і діючими в ній факторами веде до розвитку соціальної активності.

Лише усвідомлюючи себе суб'єктом системи взаємодії, людина усвідомлено підкоряється параметрами порядку цієї системи, проявляє активність для її перетворення. Педагогічне сприяння освоєнню позиції суб'єкта самоврядування та співуправління представляє особливий вид взаємодії студентів і педагогів, в рамках якого педагогічна діяльність здійснюється на основі активізації внутрішнього потенціалу саморозвитку студента для засвоєння ним функцій саме управління (самодіагностики, самоорієнтації, цільового самовизначення, самопланування, саморегуляції, самоорганізації, самоаналізу, самокорекції) та співуправління (погодженого з оточуючими для виявлення проблем та їх причин, постановки мети, визначення способів їх досягнення, узгодження дій, спільного пошуку ресурсів, відстеження результатів спільної діяльності) та їх реалізації в освітньому процесі ЗВО. Для цього викладач:

- здійснює стимулювання освоєння студентами цих функцій, враховуючи особливості мотивації суб'єктів з різними типами соціальної активності через надання впливу на внутрішню мотивацію особистості, усвідомлення студентами потреби в самоврядуванні і самоуправлінні;

- організовує педагогічний процес на основі норм суб'єкт-суб'єктної взаємодії для їх освоєння та інтеріоризації студентом;

- надає студенту свободу у виборі форм студентського самоврядування (індивідуальні форми: прийняття зобов'язань по реалізації відповідальної справи; індивідуальна розробка, презентація, реалізація ініціативи; захист прав; вираження позиції з актуальних проблем; проектні групи, студентські об'єднання, органи студентського самоврядування, студентські громадські організації), напрямків діяльності (патріотичне виховання, підтримка соціальних ініціатив, художня творчість, науково-дослідницька робота, спортивно оздоровча робота, інформаційне забезпечення, організація вторинної

зайнятості) у відповідності з власними схильностями, а також свободу дій в рамках існуючих параметрів порядку;

- налагоджує систему зворотного зв'язку для надання необхідної допомоги при виникненні у студентів труднощів у здійсненні саме управління і співуправління (використовуючи методи контролю, самоконтролю, оцінки, самооцінки і рефлексії як індивідуальної, так і групової) [23; 53].

Формування соціальної активності студентів залежить від використання в виховному процесі ЗВО соціально-педагогічного потенціалу позанавчальної діяльності. Позанавчальна діяльність в умовах закладу вищої освіти являє собою сукупність взаємопов'язаних, різноманітних видів діяльності, спрямованих на всебічний розвиток особистості студента, формування професійних якостей сучасного спеціаліста і є засобом формування його соціальної активності [28].

Соціально-педагогічний потенціал позанавчальної діяльності визначається як сукупність притаманних їй внутрішніх ресурсів комплексного впливу на процес формування соціальної активності студента і педагога [20].

Можна виділити наступні складові соціально-педагогічного потенціалу позанавчальної діяльності студентів:

1. Організація позанавчальної діяльності в трьох взаємопов'язаних процесах: організації соціального досвіду, пов'язаного з формуванням соціально-виховного простору освітньої установи і спрямованого на активне освоєння його студентами; соціально-виховний аспект освіти полягає в систематичному соціальному навчанні, соціально-педагогічному освіті, стимулюванні самоосвіти; індивідуальної допомоги, спрямованої на формування здібностей приймати ефективні рішення, адекватні конкретним ситуаціям.

2. Спрямованість позанавчальної діяльності на розкриття, розвиток і використання соціальних здібностей студентів і педагогів, зумовлених специфікою організації виховної роботи у ЗВО: прискореної адаптацією та інтеграцією їх у нову соціокультурну середу, що пов'язано з малими термінами

навчання; формуванням індивідуальних практичних знань, умінь, навичок, необхідних для виконання конкретної професійної трудової діяльності; активним споживанням соціального досвіду, культури, що забезпечує більш інтенсивну соціалізацію студентів; близькістю до професійного середовища, соціальним відносинам, що веде до глибшого розвитку професійних і особистісних якостей майбутнього фахівця; специфікою контингенту студентів у системі середньої професійної освіти (вікові особливості, соціальне становище), що вимагає соціально-педагогічної та психологічної компетентності педагогів.

3. Цілеспрямоване використання можливостей соціального середовища як додаткового педагогічного засобу впливу на особистість студента, забезпечення умов ефективного соціального виховання, творчої самореалізації, формування соціальної активності, успішного соціального розвитку особистості.

4. Врахування соціально-педагогічних чинників формування соціальної активності студентів: використання ресурсів соціально-педагогічної інфраструктури та соціальних інститутів соціуму, втягнення студентів в різні види соціально-педагогічної діяльності і соціальні відносини, врахування їх соціальних здібностей і потреб. Моделювання процесу формування соціальної активності студентів засноване на вимогах середньої професійної освіти і суспільства, що відображають соціальне замовлення до рівня підготовки сучасного спеціаліста середньої ланки [29].

Засобом досягнення поставленої мети – формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів – є організація навчальної, позанавчальної діяльності, яка сприяє створенню особливого виховного простору і враховує використання можливостей соціуму, різних соціальних інститутів і самої особистості в розвитку її соціальних потреб, інтересів, реалізації соціальних здібностей, побудови соціальних відносин [36].

Серед принципів організації позанавчальної діяльності можна виділити наступні: принципи гуманістичної спрямованості виховання, діалогічності соціального виховання, незавершеності виховання, колективності, соціального

загартовування.

Процес формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів здійснюється поетапно:

- діагностичний етап пов’язаний з вихідною діагностикою рівня сформованості соціальної активності студентів, з виявленням їх соціальних потреб, інтересів;

- підготовчий етап полягає у визначенні основних видів позанавчальної діяльності та заходів з урахуванням конкретних особистісних можливостей студентів;

- змістовно-діяльнісний етап виражається в послідовній реалізації соціального впливу конкретними виконавцями в призначений час і терміни, зіставлення і порівняння результатів з критеріями соціальної активності;

- рефлексивний етап характеризується тим, що на ньому фіксуються зміни, що відбулися в рівні соціальної активності студентів, здійснюється оцінка результативності процесу формування соціальної активності [18].

Реалізація процесу формування соціальної активності дозволяє отримати певний рівень сформованості досліджуваної якості, тобто здатність студентів взаємодіяти із соціальним середовищем, змінювати її в соціально значимому напрямі, вміти особистісно та професійно самовдосконалюватися, використовуючи її ресурси, в високому рівні успішності у навчанні.

Методика формування соціальної активності студентів, що припускає використання різноманітних методів, засобів і форм виховної роботи з ними, реалізовується на чотирьох етапах організації позанавчальної діяльності:

- І етап орієнтований на формування теоретичної бази даних про соціальну активність та мотивацію до участі у позанавчальній діяльності, за допомогою організації соціального навчання студентів;

- ІІ етап спрямований на підвищення рівня соціальної активності педагогів, їх підготовку до використання потенціалу позанавчальної діяльності в організації виховної роботи зі студентами;

- ІІІ етап пов’язаний з залучення їх у різні види багатофункціональної

соціально-орієнтованої позанавчальної діяльності;

- IV етап припускає індивідуальне регулювання (в залежності від наявного рівня соціальної активності) процесу формування соціальної активності [39].

Отже, процес формування соціальної активності студентів ЗВО розкриває сутність організації позанавчальної та навчальної діяльності, що включає використання ресурсів соціуму і потенційних можливостей самої особистості в розвитку її соціальних потреб, здібностей, побудови соціальних відносин, що реалізовується на основі комплексу педагогічних умов:

- педагогічне сприяння освоєнню і реалізації студентом позиції суб'єкта самоврядування та співуправління в освітньому процесі ЗВО;

- систематичне залучення студентів до практичних занять, в яких вони зможуть застосувати отримані теоретичні знання у реальних ситуаціях і спілкуватися з різними категоріями людей;

- організація групової роботи, яка сприятиме розвитку комунікативних навичок та навичок співпраці;

- проведення спеціальних тренінгів та семінарів з питань розвитку соціальної активності, а також взаємодії з громадськістю;

- використання педагогічним колективом потенційних можливостей соціального середовища як додаткового педагогічного засобу формування соціальної активності студентів.

Основними особливостями формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в ЗВО виступають:

1. Цілеспрямований та системний підхід до формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в ЗВО.

Формування соціальної активності має відбуватися протягом усього навчального процесу, починаючи з першого курсу і закінчуючи випуском. Необхідно розробити комплексну програму формування соціальної активності, яка буде включати як теоретичні дисципліни, так і практичні заняття, тренінги, семінари, майстер-класи тощо [36].

2. Використання різноманітних форм та методів роботи.

Традиційні лекції та семінари можуть доповнюватися інтерактивними методами навчання, такими як: ділові ігри, дискусії, мозковий штурм, проектна діяльність, кейс-метод.

Важливо також залучати студентів до участі в суспільно корисної діяльності, таких як: волонтерство, участь в соціальних проектах, робота в громадських організаціях.

Слід заохочувати студентів до самостійного пошуку інформації з соціальних питань, критичного мислення та висловлення власної думки [35].

3. Створення сприятливого середовища у ЗВО.

В ЗВО має панувати атмосфера взаємодопомоги, взаємоповаги та підтримки соціальної активності студентів. Важливо створити умови для реалізації студентських ініціатив, таких як: створення студентських організацій, проведення соціальних заходів, участь в конкурсах та грантах. Керівництво ЗВО та викладачі мають бути зразком соціальної активності для студентів [45].

4. Використання сучасних інформаційних технологій.

Інтернет та соціальні мережі можуть стати ефективними інструментами для формування соціальної активності студентів. Важливо навчати студентів використовувати ці інструменти для пошуку інформації, комунікації з однодумцями, організації соціальних заходів тощо [46].

Отже, формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти потребує поєднання теоретичних знань і практичного досвіду, стимулювання групової та індивідуальної роботи, а також участь у соціальних проектах та ініціативах.

Таким чином, формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів є одним із ключових завдань закладів вищої освіти.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Визначення стану сформованості соціальної активності майбутніх соціальних педагогів

На основі результатів теоретичного аналізу проблеми формування соціальної активності студентів ЗВО нами здійснено експериментальне дослідження, яке складалося з таких етапів:

1. Констатувальний етап.
2. Формувальний етап.
3. Контрольний етап.

Завдання педагогічного експерименту:

- дослідити мотивацію студентів;
- вивчити вплив мотивації студентів та соціальну активність;
- визначити рівень соціальної активності майбутніх соціальних педагогів;
- простежити чи існує наявність взаємозв’язку між курсом навчання та рівнем соціальної активності;
- визначити фактори, що підвищують рівень соціальної активності студентів ЗВО.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Запорізького національного університету.

На констатувальному етапі в дослідженні взяли участь 86 студентів факультету соціальної педагогіки та психології, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Соціальна педагогіка». В дослідженні брали участь студенти-бакалаври 2-4 курсів та першого курсу магістратури денної та заочної

форм навчання з метою дослідити чи існує взаємозвязок між тим на якому курсі навчається студент та рівнем його активності.

На початку експерименту було проведено опитування за розробленою методикою, яка складається з 26 питань, які умовно поділені на чотири блоки (див. Додаток А):

- навчальна активність;
- наукова активність;
- громадська активність;
- політична активність.

Нами було виділено наступні блоки в дослідженні з метою об'єктивізації отриманих даних, адже таке структурування, на нашу думку, дає можливість дослідження не тільки внутрішніх критеріїв та оцінок досліджуваних, а й їх зовнішнього вираження. Тобто для нас важливо не тільки те, як студент оцінює той чи інший показник, а й підтвердження цього в реальному житті студента.

При формуванні методики ми відштовхувалися від наступної структури соціальної активності:

- потреба в діяльності, реалізована в різних видах і визначальна її активність;
- інтереси, що представляють собою особистісні утворення, інтегруючі раціональні та емоційні начала;
- спрямованість людини на предмет та явища дійсності, і також і мотиви його дій, відповідальне ставлення до неї.

Не менш важливо і те, що в якості регулятора структури соціальної активності являють ті утворення, які є похідними від органічних складових ядра, тобто соціальні знання, уміння, досвід соціально значимої діяльності, емоційно-ціннісні переживання, рефлексія, її інтереси, потреби і мотиви.

Всі структурні компоненти соціальної активності особистості взаємозалежні і взаємообумовлені, тому вона є цілісною, інтегрованою якістю особистості, що визначає її роль, місце і становище в суспільстві.

Було отримано наступні результати:

1. Навчальна активність характеризується наступними критеріями:

- часом на виконання завдань (написання рефератів, есе, розробка презентації та ін.);
- рівнем задоволеності в навчанні (рис. 2.1.);
- середнім балом (рис. 2.2.);
- активністю студентів на практичних заняттях;
- частотою присутності студентів на парах.

Соціальна активність формується і розвивається під впливом зовнішніх сил, а також завдяки внутрішнім силам людини. Пробудження таких сил, подолання соціально-педагогічної пасивності є метою сучасної системи освіти. Цілеспрямована взаємодія педагога і студента в навчальному процесі дозволяє формувати соціально активну особистість.

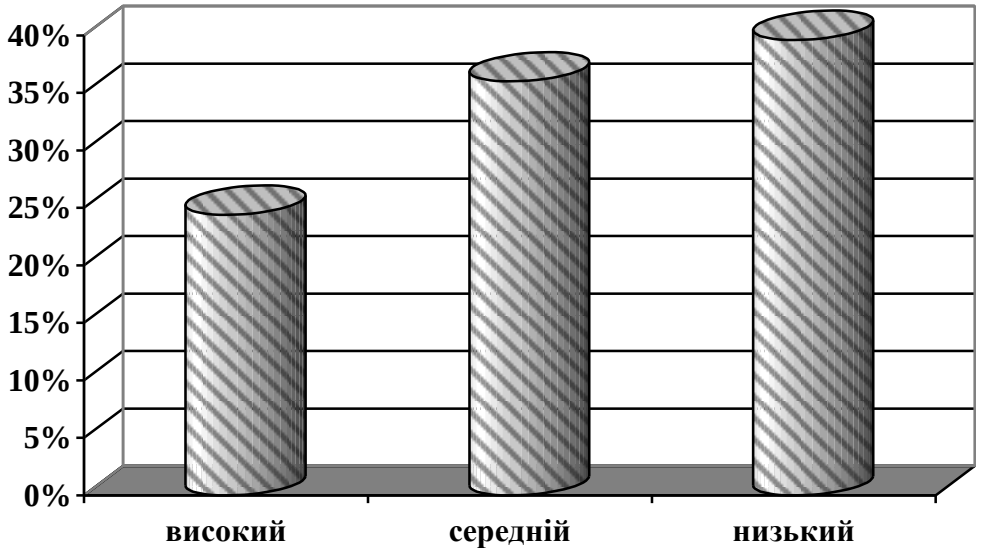

Рисунок 2.1. – Рівень задоволеності успіхами в навчанні

Встановлено, що зазвичай не готують завдання – 15,2% студентів; більшість студентів витрачають на підготовку завдань від 0,5 год. до 2 год. (37,2%); від 2 год. до 4 год. витрачають 33,7%; більше 4 год. на підготовку завдань витрачає невелика частка досліджуваних студентів – 13,9%.

Зазначаємо, що ступінь розвитку соціальної активності та її інтенсивність багато в чому зумовлені позицією людини до основного виду діяльності, до

якої вона залучається як громадянин. Для студента основним такими видом діяльності є навчальна діяльність і увага та час що приділяються на позааудиторне навчання є показовим.

Рівень задоволеності в навчанні багато в чому виражається безпосередньо у ставленні до навчальної активності. У відповідності до цього виділяють три типи студентів за характером навчальної діяльності і відповідним йому моделям поведінки [43].

У першого типу студентів інтереси виходять за межі знань, окреслені навчальним планом і програмами дисциплін. Вони проявляють активність у всіх сферах життя вузу і орієнтовані на широку спеціалізацію, на різносторонню професійну підготовку.

Другий тип відрізняється чіткою орієнтацією на вузьку спеціалізацію. Тут теж пізнавальна діяльність студентів виходить за межі навчальних програм, але швидше не вшир, а вглиб. Вся система активності обмежена рамками «Навколопрофесійних інтересів».

У студентів третього типу активність спрямована на засвоєння знань і навичок в рамках навчальної програми. Ці студенти демонструють мінімальний рівень активності і творчості.

По відношенню студентів до навчання виділяють п’ять груп.

Студенти, активні у всіх видах навчальної діяльності. Завдяки ретельності і творчому ставленню до справи, демонструють відмінні успіхи в навчанні.

Студенти другого типу так само проявляють активність у всіх сферах навчальної діяльності, але не орієнтовані на отримання глибоких знань, діючи за принципом «краще всього потроху».

Студенти третього типу обмежують свою активність вузькопрофесійними рамками, націлені на виборче засвоєння тільки тих знань, які, на їх думку, необхідні для майбутньої професійної діяльності. Добре встигають зі спеціальних предметів, але не приділяють належної уваги суміжних дисциплін.

Студенти четвертого типу проявляють інтерес тільки до тих дисциплін, які їм подобаються і легко даються. Часто пропускають заняття, майже

повністю ігноруючи деякі дисципліни.

До п’ятого типу відносять «ледарів і ледарів», не мають виражених інтересів ні до однієї з областей знань. Вони, як правило, вступають до закладів вищої освіти «за компанію», за наполяганням батьків, «треба мати диплом».

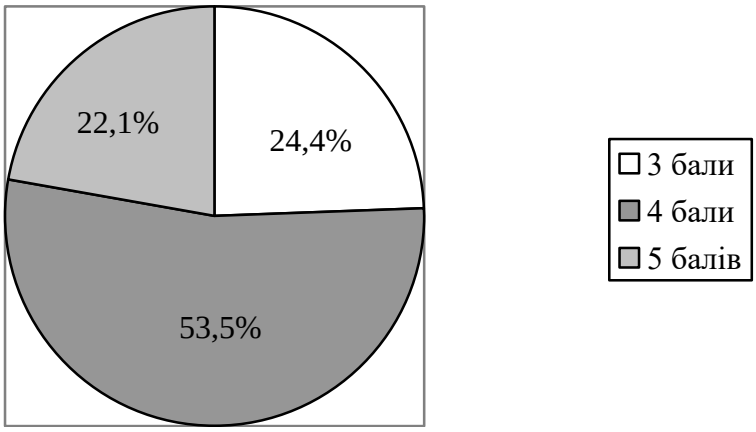

Рисунок 2.2. – Середній бал майбутніх соціальних педагогів

Як ми бачимо основна частина досліджуваних студентів має достатній рівень (53,5%).

2. Наукова активність виступає наступною складовою соціальної активності.

Наукова активність в дослідженні виражена такими індикаторами (табл. 2.1):

- написання наукових робіт;
- участь в фахових конференціях;
- участь в олімпіадах з фахових предметів;
- участь в різного роду інтелектуальних змаганнях;
- участь в стипендіальних програмах;
- наявність публікацій у фахових виданнях;
- стажування в організаціях регіону і на всеукраїнському, міжнародному рівні;
- участь в програмах обміну студентів.

3. Громадська активність, як складова соціальної активності в дослідженні виражається в наступних індикаторах:

- входження до складу громадської організації;
- входження до активу громадської організації;
- входження до громадського руху;
- активна громадська позиція;
- учать в студентському самоврядуванні.

Таблиця 2.1

Результати за блоком наукова активність

Твердження	Так	Ні
Я займаюся написанням наукових робіт	20,9%	79,1%
Я беру участь в фахових конференціях	32,5%	67,5%
Я беру участь в олімпіадах з фахових предметів	6,9%	93,1%
Я беру участь в різного роду інтелектуальних змаганнях	2,3%	97,7%
Я беру участь в всеукраїнських конкурсах, метою яких є отримання стипендій	31,4%	68,6%
Я маю публікації або статті у наукових виданнях	30,2%	69,8%
Я брав(ла) участь у стажуванні в організаціях і органах свого регіону	4,6%	95,4%
Я брав(ла) участь в стажуванні в організаціях і органах на всеукраїнському рівні	5,8%	94,2%
Я брав(ла) участь в міжнародному стажуванні	2,3%	97,7%

4. Політична активність описується наступними індикаторами:

- участь у виборах;
- можливість контролювати владу.

Результати опитування досліджуваних за блоками громадська та політична активність узагальнені у таблиці 2.2.

Зазначимо, що взаємозв’язок між курсом навчання і рівнем активності особистості не простежується, що нам дозволяє робити висновки про те, що рівень активності не залежить від курсу навчання студентів та їх віку.

Таблиця 2.2

Результати за блоками громадська і політична активність

Твердження	Так	Ні
Я входжу до складу громадських організацій різного спрямування	16,3%	83,7%
Я входжу до активу громадської організації	6,9%	93,1%
Я ходжу до громадських рухів будь-якого напрямку	13,9%	86,1%
Я є ідеологом громадського руху	3,5%	96,5%
Я завжди беру участь у виборах всіх рівнів	40,7%	59,3%
Я вважаю, що я маю можливість контролювати владу	25,6%	73,4%
Я входжу до студентського самоврядування	18,6%	81,4%

Наступним кроком, для визначення основних видів соціально значущої діяльності, у якій сучасні студенти виявляють активність, учасникам опитування було запропоновано оцінити (за десятибальною шкалою) міру прояву активності у 25 різних видах діяльності. Для аналізу результатів було використано статистичний метод факторного аналізу, що дозволив виявити п’ять основних груп факторів:

1) професійно-продуктивний (професійна, проектна, трудова, науково-дослідна діяльність та ін.);

2) навчально-професійний (навчальна, навчально-професійна, інтелектуальна, спілкування ділове та ін.);

3) художньо-творчий (художня, творча, культурно-дозвільна, прикладна, реалізація свого хобі);

4) громадський (суспільна, організаторська, волонтерська, добровольча діяльність, міжособистісне спілкування);

5) оздоровчо-побутова (турбота про збереження здоров’я, сімейно-побутова праця, ігрова, спортивна діяльність).

Дані середніх арифметичних оцінок студентами різних курсів включеності у прояв соціальної активності у різних видах соціально значущої діяльності, згрупованих за факторами (відповідно до їх нумерації в тексті), представлені на рисунку 2.3.

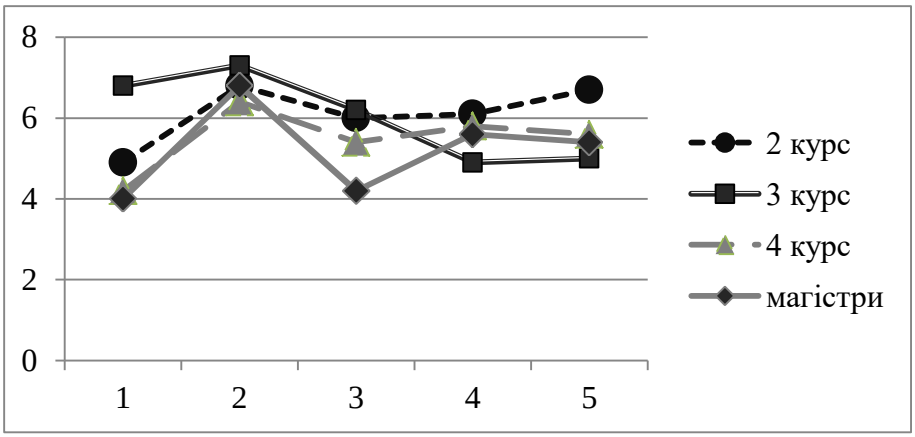

Рисунок 2.3. – Прояв студентами активності в соціально значимій діяльності

Загалом найвища включеність студентів у прояв активності у навчально-професійному факторі, найнижча – у професійно-продуктивному. Цей результат є закономірним, оскільки навчально-професійна діяльність є провідною для студентів, а професійно-продуктивна займе провідне місце після завершення ними навчання, з початком їхньої трудової діяльності.

Оцінка потенціалу середовища освітнього процесу у впливі на розвиток соціальної активності студентів здійснювалася на основі анкети, що включає 33 можливості, які оцінювали студенти за 10-бальною системою за виділеними критеріями (доступність, затребуваність). Пропонована шкала дозволяє оцінити, наскільки доступні та затребувані можливості трьох груп: відтворення (брати участь у спортивних, творчих, наукових, культурно-дозвілєвих та інших заходах, володіти інформацією про події та можливості вузу, ділитися емоціями, надихатися цікавим прикладом, яскравим лідером та ін.), пошуку та самопрояву (обговорювати соціальні проблеми на навчальних та

позанавчальних заняттях, навчатися за допомогою активних методів, здійснювати проби сил у різних видах освоюваної діяльності, працевлаштуватися, завести корисні знайомства та зв'язки та ін.), творення (вирішувати соціальні проблеми у навчальному та позанавчальному процесі, розробляти проекти, інновації та впроваджувати нововведення, допомагати людям, які опинилися у важкій життєвій ситуації та ін.).

Результати дослідження показали наступне:

- студенти вище оцінюють доступність можливостей розвитку соціальної активності та нижче свою включеність у їх реалізацію, при цьому різниця середніх арифметичних оцінок за даними показниками становить у студентів 2 курсу 0,3 бали, 3 курсу – 1,4 бали, 4 курсу – 2,2 бали, магістратури – 1,2 бали, тобто усвідомлюючи доступність можливостей розвитку соціальної активності у ЗВО, студенти не завжди реалізують їх;

- загальним щодо оцінки доступності можливостей студентів усіх курсів є високі оцінки можливостей: цікаво, яскраво, насичено жити у студентські роки; заводити корисні знайомства, зв'язки; організовувати та брати участь у святкових заходах, конкурсах, фестивалях;

- за оцінкою студентів, ними найбільш затребувані: студенти 2 курсу – ділитися емоціями і висловлювати їх у ЗВО (8); надихатись цікавим прикладом, яскравим лідером, важливістю справи; визначати мету та шлях професійного становлення (7,4); пропонувати значущі для студента соціальні та професійні проблеми для обговорення на занятті (7,1); ділитися знаннями, вміннями, ідеями з іншими (7,0); студентів 3 курсу – заводити корисні зв'язки та знайомства (7,2); володіти інформацією про події та можливості ЗВО (6,9); студентів 4 курсу – обговорювати та вирішувати на навчальних заняттях значні соціальні та професійні проблеми (7,6), використовувати діалогічний стиль (бесіди, дискусії, дебати) в освітній взаємодії (7,2); студентами магістратури – володіти інформацією про події та можливості ЗВО (7,6), розібратися в собі, самовизначитися (7,2);

- найменш затребувані респондентами всіх курсів можливості

розробляти інновації та апробувати нововведення у соціально-професійній діяльності (від 4,2 до 4,8).

Таким чином, найбільш доступні та затребувані студентами можливості, орієнтовані на відтворюючу діяльність, трохи менше – можливості пошуку та самовиявлення. Група можливостей, що найбільш впливає на розвиток соціальної активності студентів, можливості творення найменш доступні та затребувані, що свідчить про недостатню реалізацію студентами потенціалу освітнього процесу у розвитку соціальної активності та необхідність педагогічного впливу для його підвищення.

Для повного спектру питання, що стосуються активності студентів ЗВО, ми використовували методики, для більш цілісного уявлення про вираження цієї проблеми безпосередньо в студентів.

Серед таких методик була методика діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана.

Ця методика базується на таких шкалах:

- життєзабезпечення (Ж);
- комфорт (К);
- спілкування (С);
- загальна активність (ЗА);
- творча активність (ТА);
- соціальний статус (СС).

Кожна з семи мотиваційних шкал представлена в чотирьох підшкалах:

- загальножиттєві, що відноситься до всієї сфери життєдіяльності;
- навчальні, відноситься тільки до навчальної сфери;
- «ідеальне» стан мотиву, рівень спонукання, устремління;
- «реальне» стан те, наскільки випробуваний розцінює даний мотив задоволеним в даний час, а так само те, скільки їм для цього витрачається зусиль.

За методикою «Діагностика мотиваційної структури особистості» В. Мільмана, що дозволяє виявляти деякі стійкі тенденції особистості, було

визначено домінування у житті студентів тих чи інших мотиваційних тенденцій, результати якої представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Особливості мотиваційної структури особистості майбутніх соціальних педагогів

Шкала	Ж	К	С	ЗА	ТА	СС
Сер. зн.	15	19	20	16	18	16

Подані в таблиці дані дозволяють дійти висновку, що у досліджуваних найбільший показник має шкала спілкування (20), що на думку Н. Підбуцької є цілком природнім, оскільки однією з сучасних сторін студентського життя є приєднання до групи, бажання бути членом студентського колективу тощо [34]. На другому місці опинилася шкала комфорт (19), на третьому творча активність (18), як реалізація себе у цікавій справі, що приносить задоволення у якості отримання якихось творчих надбань. На четвертому місці опинилися дві шкали соціальний статус та загальна активність (16). Шкала життєзабезпечення займає останнє місце (15).

Також нами була проведена методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів (А. Реан, В. Якунін), яка направлена на визначення мотивів навчання, які є тими факторами, що стимулюють людину до активності.

Шкалою цієї методики є мотиви навчальної діяльності, яка на практиці виражається безпосередньо у відношення до навчання.

Аналіз отриманих результатів за методикою вивчення мотивів навчальної діяльності студентів, модифікованої А. Реаном, В. Якуніним, показав, що найбільш значущими мотивами навчання для студентів є такі мотиви: ·

- отримати диплом.
- успішно вчитися, складати іспити на «добре» та «відмінно»; ·
- набути глибокі та міцні знання; ·
- забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.

Найменш значимими мотивами навчання для цієї вибіркової сукупності

було виявлено такі: ·

- бути постійно готовим до чергових занять; ·
- не запускати предмети навчального циклу; ·
- виконувати педагогічні вимоги; ·
- бути прикладом однокурсникам; ·
- уникнути засудження та покарання за погане навчання.

Таким чином, отримані під час констатувального експерименту результати засвідчили необхідність розробки та впровадження технології формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів.

2.2. Технологія формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти

Соціальна активність є інтегрованою структурою, що складається з низки взаємозалежних та взаємообумовлених компонентів, що зумовлює потребу в обґрунтуванні технології формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів.

Слово «технологія» перекладається з грецької як «наука про майстерність». Технологія виховання – це спосіб організації діяльності для отримання спільно визначених, гарантованих, потенційно відтворювальних педагогічних результатів, найбільш раціональні продуктивні й ефективні способи і прийоми діяльності в заданих умовах [25].

Розробляючи технологію, ми виходили з того, що процес формування має відображати структуру соціальної активності майбутніх соціальних педагогів. Запропонована технологія передбачає дослідження усіх аспектів процесу, починаючи з постановки цілей, проектування, організації виховного процесу до перевірки ефективності розробленої технології.

Метою розробленої технології є забезпечення спрямованості навчально-виховної діяльності закладів вищої освіти на формування соціальної

активності, конструктивної взаємодії студентів на основі партнерської взаємодії.

Ефективною формою формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів визначено курс «Основи розвитку активності особистості» (табл. 2.4). В рамках цього курсу було проведено цикл занять, які були направлені на підвищення рівня соціальної активності у студентів.

Таблиця 2.4

Зміст навчального курсу

№	Найменування розділу навчальної дисципліни (модуля)	Зміст розділу
1	Соціальна активність як психолого-педагогічна проблема	Сутність понять «соціальна активність особистості», «соціально активна життєва позиція». Вивчення проблеми сутності формування соціальної активності особистості
2	Діяльність громадських організацій, громадських рухів, студентського самоврядування, політичних партій в Україні	Діяльність громадських організацій в Україні: мета їх діяльності, їх роль для суспільства, види громадських організацій, прядок утворення. Діяльність громадських рухів в Україні: їх мета, роль для суспільства. Діяльність студентського самоврядування в Україні: мета їх діяльності, їх роль для суспільства, повноваження студентського самоврядування. Діяльність політичних партій в Україні: мета їх діяльності, їх роль для суспільства, види політичних партій, прядок утворення. Роль особистості в процесах, що відбуваються. Відповідальність особистості перед своєю країною, сім'єю, собою. Значення активної позиції особистості для життя суспільства та для неї самої
3	Формування громадської активності	Серія тренінгів направлення на підвищення мотивації до громадської активності
4	Формування політичної активності	Серія тренінгів направлення на підвищення мотивації до політичної активності
5	Формування навчальної та наукової активності	Підготовка до олімпіади. Як написати наукову роботу? Вимоги до наукової статті. Серія тренінгів направлення на підвищення мотивації до навчальної активності

Курс «Основи розвитку активності особистості» складалася з 30 аудиторних годин.

Мета освоєння курсу: формування у студентів активної життєвої позиції, отримання студентами знань про можливості вираження їх особистості в соціально-педагогічному плані, формування стійкої мотивації особистості до навчання, громадської діяльності.

Курс складається з двох частин:

- засвоєння теоретичного матеріалу;
- тренінгові вправи направлені на підвищення мотивації та рівня активності.

Такий підхід дав можливість не тільки стимулювати соціально-педагогічну активність у студентів ЗВО, а й шляхом тренінгів допомогти особистості в пошуку мотивів та до соціальної активності, а також допомога в бар'єрах, що перешкоджають соціальній активності.

На заняттях використовувалися прийоми, які спонукають студентів займати активну позицію у процесі навчання, можна віднести такі ситуації:

- ситуації, у яких студент аргументовано доводить свою думку, наводить факти, використовує знання і досвід;
- ситуації, що спонукають студента заглиблюватися в осмислення знань;
- допомога одногрупнику при утрудненнях, роз'яснення незрозумілого;
- спонукання до пошуку декількох варіантів розв'язання поставленої задачі;
- вільний вибір завдань, переважно пошукових і творчих;
- створення ситуацій обміну інформацією між студентами;
- ситуації, що потребують критичного мислення;
- можливість обирати студентом з багатьох варіантів;
- свобода у діяльності;
- ситуації самоперевірки, аналізу власних пізнавальних і практичних робіт.

На заняттях проводилося інформування студентів про можливості

самореалізації в найрізноманітніших сферах життя.

Самореалізація в громадському плані може виражатися через участь в різного роду організаціях, рухах, де студент приймає активну участь, втілює в життя свої ідеї, плани, що дає потужний стимул до активності не тільки соціальної , а й активності в цілому.

Зазвичай, активна особистість, проявляється не одній сфері життя, а є всесторонньо розвиненою особистістю.

Вважаємо, що процес формування соціальної активності майбутнього соціального педагога буде здійснюватися з більшою ефективністю, якщо:

- актуалізовані ситуації відповідальної поведінки студентської молоді;
- здійснено соціально-рольове збагачення індивідуальної життєдіяльності особистості;
- організована групова роботи, яка сприятиме розвитку комунікативних навичок та навичок співпраці;
- посилена емпатична спрямованість освітнього процесу.

У процесі викладання курсу застосовувалися різні види занять:

- лекції: вступна, інформаційна, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, лекція-консультація.
- практичні заняття: бесіда, практикум, колоквіум заняття-презентація.
- спеціальні тренінги та семінари з питань розвитку соціальної активності, а також взаємодії з громадськістю.

Ефективним методом формування соціальної активності визначено міні-бесіди зі студентами на тему: «Ставлення до себе», «Який я», «Якби я був…, щоб я зробив», які сприятимуть формуванню позитивної установки студентів щодо соціальної активності, підвищення рівня їх знань про соціальні цінності, моделі, культурні норми, правила поведінки в соціумі. Нами використовувалися різні типи бесід, а саме: бесіда-презентація, бесіда-дискусія, виховна бесіда з вирішенням проблемного питання, з розглядом конкретних виховних ситуацій, бесіда-діалог тощо.

Стрижнем у розв’язанні завдання формування соціальної активності

студентів виступають проєктні форми роботи. Проект впроваджувався за таким алгоритмом: а) робота над темою відповідного напрямку; б) обговорення теми прогнозованого проекту, актуалізація інтересу студентів до проблеми, обґрунтування необхідності його розгортання; в) формування творчих груп, розподіл завдань між членами групи, розроблення плану проекту; г) збір додаткової інформації кожним членом групи залежно від його завдання у проекті; д) координація дій керівниками проекту, здійснення корекції виконавської діяльності учасників проекту; е) оформлення проектів (сценарії, фото- та відеоматеріали, плакати, малюнки) за можливості допомоги з боку педагогів, студентів старших курсів; є) презентація та захист, етап реалізації проекту; ж) підведення підсумків, оцінка об’єктивних результатів роботи студентів.

У якості основних засобів розробленої технології використовувалися метод «Кубування», «Мозковий штурм», вправи, ігри тощо.

Для проведення методу «Кубування» використовується кубик на кожній грані якого написано вказівки: опишіть, порівняйте, встановіть асоціації, проаналізуйте, знайти застосування, запропонувати аргументи «за» або «проти». «Мозковий штурм» («Які, на Вашу думку, доцільні стимули для залучення студентів до творчої, громадської, соціальної, наукової, навчальної роботи?»), відноситься до ефективних методів колективної діяльності. Основною метою є збирання якомога більшої кількості ідей, не оцінюючи їх, звільняючи від інертності та стереотипів мислення.

Таким чином, технологія забезпечує здійснення процесу формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів, що полягає у толерантному ставленні, партнерській взаємодії, організованій діяльності та прагненні до нових знань та розвитку цінностей.

Технологія формування соціальної активності була впроваджена у межах спецкурсу для студентів експериментальної групи.

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження

Для проведення формувального етапу експерименту ми виділили контрольну і експериментальну групу. В ролі контрольної групи виступає група майбутніх соціальних педагогів 1 курсу магістратури в кількості 19 осіб, до експериментальної групи увійшли студенти-бакалаври 2-3 курсів у кількості 18 осіб. Результати, що були отримані у цих групах на констатувальному етапі приблизно однакові.

У зв'язку з тим, соціальна активність, безперечно, має велике значення у формуванні і розвитку особистості індивіда, в регуляції його поведінки і діяльності, в процесі аналізу отриманих даних ми виявили, що найбільш характерними для студентів є низький рівень активності у всіх сферах життя, що обумовило необхідність запровадження заходів на покращення цієї ситуації.

Проведений аналіз дозволив визначити, що основною причиною є низький рівень мотивації до діяльності, зокрема і навчальної.

Серед причин, зовнішнього характеру можна виділити наступні:

- необізнаність студентів про можливості способи реалізації в соціумі;
- відсутність державних програм підвищення активності студентської молоді;
- недостатнє акцентування системи освіти на розвиток активної особистості.

Для визначення, того як запровадження дисципліни може вплинути на формування соціальної активності та мотивації, нами було проведено експеримент.

Встановлено, що у експериментальній групі відбулися більш суттєві зміни ніж у контрольній групі. Проаналізуємо результати.

Розглянемо зміни щодо навчальної активності.

Навчальна активність передусім виражається в бажанні студента досягати успіхи в навчальній діяльності. Зокрема виникає потреба краще навчатися, брати активну участь в олімпіадах, конкурсах, різного роду інтелектуальних

змаганнях, що приносить певні результати для самого студента.

Після проведеного нами експерименту дещо змінився час, який студенти зазвичай витрачають на підготовку домашнього завдання.

У експериментальній групі отримані наступні результати. Лише один студент (5,5%) зазначив, що зазвичай не готує завдання. На початку експерименту у експериментальній групі було четверо студентів, які зазвичай не готують завдання. Більшість студентів ЕГ витрачають на підготовку завдання від 2 год. до 4 год. (55,5%), хоча на початку експерименту більшість студентів витрачала на підготовку від 0,5 год. до 2 год. Більше 4 год. на підготовку завдань витрачає лише троє студентів (16,7%), але при попередньому опитуванні таких студентів не було.

У контрольній групі змін не відбулося.

Час, що витрачають студенту на підготовку домашнього завдання є показовим з приводу того як виражається їх інтерес до навчання.

Інтерес у навчанні стимулює пізнавальну активність студентів і тим самим спрямовує розвиток розумової, психічної та соціальної сфери особистості, створює умови для формування творчої навчальної діяльності студента. У теоретичних дослідженнях педагогів і психологів зауважується, що рівень розвитку інтересу в навчанні впливає на характер і результати навчального процесу. Завдання вищої освіти пов’язані не тільки зі значним обсягом інформації, яку студент повинен осмислити, усвідомити, але й з необхідністю її самостійного пошуку та опрацювання. Інтерес у навчанні допомагає зняти інтелектуальну напругу, втому, він наче «розчищає» шлях до знань, які засвоюються і вільніше, і легше.

Інтерес особистості до навчання є сугубо індивідуальною характеристикою, що пов’язана з усіма проявами інтересу, оскільки їх поєднання завжди індивідуально. Ця варіативність позитивно впливає на розвиток інтересу до конкретного предмета як особистісного утворення.

Після проведення експерименту у студентів змінився рівень задоволеності у навчанні, збільшилася кількість студентів з високим рівнем

задоволеності і відповідно – зменшилась з низьким рівнем задоволеності (див. рис. 2.4.). Результати ЕГ суттєво відрізняються від результатів КГ.

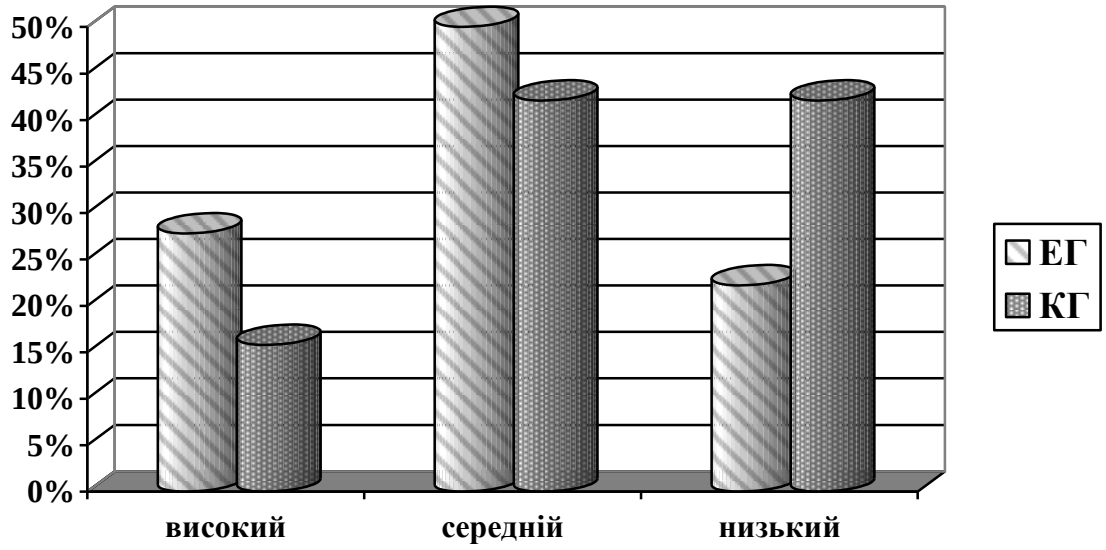

Рисунок 2.4. – Рівень задоволеності успіхами в навчанні студентів експериментальної та контрольної груп

Особистість реалізує свою соціальність через активність, спрямовану в різні сфери суспільно значущої діяльності, в процесі якої відбувається її становлення.

В якості регулятора структури соціальної активності являють ті утворення, які є похідними від органічних складових ядра, тобто соціальні знання, уміння, досвід соціально значимої діяльності, емоційно-ціннісні переживання, рефлексія, її інтереси, потреби і мотиви.

Всі структурні компоненти соціальної активності особистості взаємозалежні і взаємообумовлені, тому вона є цілісним, інтегрованим якістю особистості, що визначає її роль, місце і становище в суспільстві.

Розглянемо середній бал досліджуваних студентів контрольної та експериментальної груп (див. рис. 2.5.).

Успішність особистості вказує на соціальну або особистісну реалізованість, засновану на здатності й умінні досягати успіхів. Поняття успіху є оцінним: якщо певна дія вважається успішною, то це означає, що її

результат високо оцінюється. Успіх і успішність можуть займати різне місце в мотиваційно-потребовій та ціннісній системі особистості. Прагнення до успіху може підтримуватися не одним, а декількома мотивами одночасно.

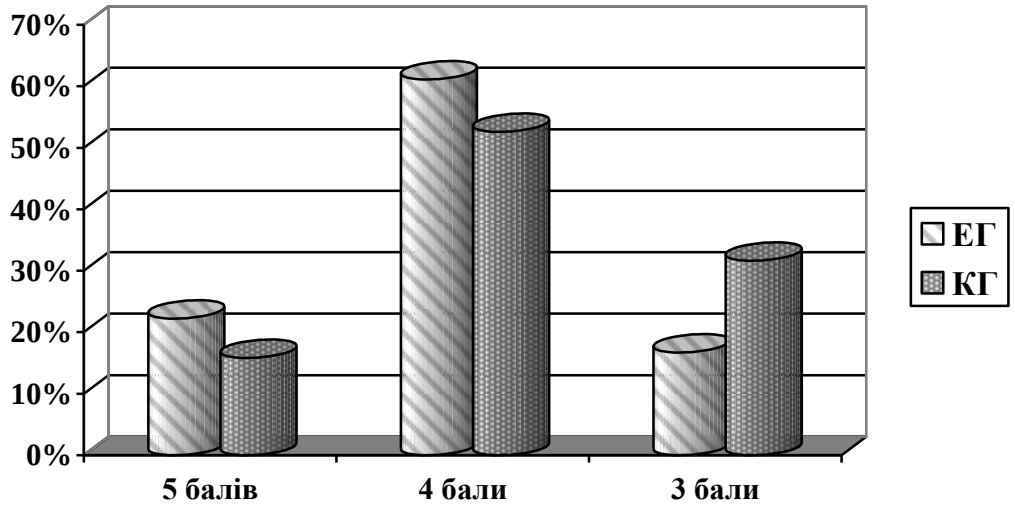

Рисунок 2.5 – Середній бал студентів в експериментальній та контрольній групах

Зазначимо, що середній бал майбутніх соціальних педагогів змінився, але не дуже суттєво. В експериментальній групі збільшилася кількість студентів які мають середній бал «4» (до проведення формувального етапу таких студентів було 38,9%); кількість студентів з середнім балом «5» не змінилася. В контрольній групі відбулися негативні зміни: збільшилася кількість майбутніх педагогів з середнім балом «3» (було 21,1% стало 31,6%).

Мотивація є провідним фактором, що регулює активність, поведінку, діяльність особистості. Будь-яка педагогічна взаємодія зі студентом стає ефективною тільки з урахуванням особливостей його мотивації. За об'єктивно однаковими діями студентів можуть бути абсолютно різні причини. Спонукальні джерела одного і того ж вчинку можуть бути абсолютно різними.

Мотив володіє кількісними (за принципом «сильний – слабкий») і якісними характеристиками (внутрішні та зовнішні мотиви).

Якщо для особистості діяльність є значущою сама по собі, то це – внутрішня мотивація, яка є більш дієвою що до спонукання соціальної

активності студента.

Від сили і структури мотивації залежать як навчальна активність студентів, так і їх успішність.

На основі визначального значення мотивації для навчальної діяльності був сформульований принцип мотиваційного забезпечення навчально-виховного процесу. Шляхом впливу на мотивацію студента, вдалося змінити показники в експериментальній групі.

У таблиці 2.5 представлено результати за показниками наукової активності у експериментальній та контрольній групі. Зазначимо, що до проведення формувального етапу результати у експериментальній та контрольній групах були майже однаковими.

Таблиця 2.5

Результати за блоком наукова активність у експериментальній та контрольній групі

Твердження	Так		Ні	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Я займаюся написанням наукових робіт	15,8%	33,3%	84,2%	66,7%
Я беру участь в фахових конференціях	26,3%	44,4%	73,7%	55,6%
Я беру участь в олімпіадах з фахових предметів	5,3%	11,1%	94,7%	88,9%
Я беру участь в різного роду інтелектуальних змаганнях	-	11,1%	100,0%	88,9%
Я беру участь в всеукраїнських конкурсах, метою яких є отримання стипендій	10,5%	11,1%	89,5%	88,9%
Я маю публікації або статті у наукових виданнях	26,3%	44,4%	73,7%	55,6%
Я брав(ла) участь у стажуванні в організаціях і органах свого регіону	10,5%	16,7%	89,5%	83,3%
Я брав(ла) участь в стажуванні в організаціях і органах на всеукраїнському рівні	5,3%	5,6%	94,7%	94,4%
Я брав(ла) участь в міжнародному стажуванні	-	-	100,0%	100,0%

З таблиці 2.5 можна побачити, що шляхом цілеспрямованого впливу на мотивацію студента можливо підвищення рівня активності, зокрема і наукової активності, яка є ключовим видом активності при навчанні молодої людини в університеті. Але варто зазначити, що результати, що ми очікуємо будуть в довгостроковій перспективі, але і зараз ми спостерігаємо позитивну динаміку за деякими показниками.

В таблиці 2.6 показано результати експериментальної та контрольної груп щодо громадсько-політичної активності.

Таблиця 2.6

Результати за блоками громадська і політична активність у експериментальній та контрольній групі

Твердження	Так		Ні	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Я входжу до складу громадських організацій різного спрямування.	15,8%	22,2%	84,2%	77,8%
Я входжу до активу громадської організації.	5,3%	11,1%	94,7%	88,9%
Я ходжу до громадських рухів будь-якого напрямку.	10,5%	22,2%	89,5%	77,8%
Я є ідеологом громадського руху.	5,3%	5,6%	94,7%	94,4%
Я завжди приймаю участь у виборах всіх рівнів.	42,1%	66,7%	57,9%	33,3%
Я вважаю, що я маю можливість контролювати владу.	26,3%	44,4%	73,7%	55,6%
Я входжу до студентського самоврядування	21,1%	27,8%	79,9%	77,2%

Варто зазначити взаємозв’язок навчальної активності з іншими видами активності, що означає, якщо особистість активна в соціальній сфері, політичній, активна і в навчанні і навпаки. Тобто, не можна сказати, що для особистості студента притаманний високий рівень активності лише в одній конкретній сфері.

Показовим є те, що ми побачили різницю у експериментальній та

контрольній групах (табл. 2.6) і в громадсько-політичному аспекті, що говорить по позитивну динаміку в формуванні соціальної активності.

В порівняні з контрольною групою, в експериментальній групі дещо вищі показники, що говорить про підвищення рівня громадсько-політичної активності.

Діагностика мотиваційної структури особистості В. Мільмана в ЕГ та КГ дала наступні результати:

- у експериментальній групі найбільш виражені шкали загальної та творчої активності, а також шкала спілкування; середнє значення набрала шкала соціальної корисності; найменші показники у шкали комфорт та життєзабезпечення;

- у контрольній групі досліджуваних найбільш вираженою залишилася шкала спілкування; наступними йдуть творча активність, комфорт, соціальний статус та загальна активність; останньою залишилася шкала життєзабезпечення.

За методикою «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А. Реан, В. Якунін) після проведеного нами експерименту, дещо змінилися мотиви навчальної діяльності (у експериментальній групі), зокрема для студента на перше місце виходять більш значимі мотиви з точки зору розвитку соціальної активності:

- стати висококваліфікованим фахівцем (контрольна група – 2 вибори; експериментальна група – 5 виборів);

- отримати диплом (контрольна група – 7 вибори; експериментальна група – 3 вибори);

- успішно продовжити навчання на подальших курсах (контрольна група – 1 вибір; експериментальна група – 1 вибір);

- успішно вчитися, складати іспити на «добре» і «відмінно» (контрольна група – 2 вибори; експериментальна група – 2 вибори);

- постійно отримувати стипендію (контрольна група – 10 вибори; експериментальна група – 5 виборів);

- набути глибокі і міцні знання (контрольна група – 2 вибори; експериментальна група – 9 виборів);

- бути постійно готовим до чергових занять (контрольна група – 2 вибори; експериментальна група – 4 вибори);

- не запускати вивчення предметів навчального циклу (контрольна група – 1 вибір; експериментальна група – 2 вибори);

- не відставати від однокурсників (контрольна група – 0 виборів; експериментальна група – 1 вибір);

- забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності (контрольна група – 2 вибори; експериментальна група – 5 виборів);

- виконувати педагогічні вимоги (контрольна група – 0 виборів; експериментальна група – 0 виборів);

- досягти поваги викладачів (контрольна група – 2 вибори; експериментальна група – 3 вибори);

- бути прикладом для однокурсників (контрольна група – 1 вибір; експериментальна група – 2 вибори);

- домогтися схвалення батьків та оточуючих (контрольна група – 2 вибори; експериментальна група – 6 виборів);

- уникнути засудження та покарання за погане навчання (контрольна група – 4 вибори; експериментальна група – 1 вибір);

- отримати інтелектуальне задоволення (контрольна група – 1 вибір; експериментальна група – 3 вибори).

Отже, ми бачимо, що у експериментальній групі на переш місце виходять більш раціональні мотиви, що позитивно впливає на рівень активності особистості, адже мотиви виступають фактором, що стимулює особистість до активності у всіх сферах життя.

Проведена нами робота та спостереження разом з опитуванням викладачів та результати контрольних таблиць засвідчили значне збільшення кількості студентів у ЕГ з позитивно сформованою сталою поведінкою, готовністю до соціальної активності. Майбутні соціальні педагоги стали більш

активними у суспільній роботі, із задоволенням працюють в групах, парах, комунікують один з одним.

Отже, результати контрольного зрізу після впровадження технології формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів засвідчили її ефективність.

2.3. Рекомендації з формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти

Результати проведеного дослідження дозволяють запропонувати ряд науково-практичних рекомендацій підвищення ефективності процесу формування соціальної активності студентів:

1. Розвиток соціальної активності студентів необхідно здійснювати в цілісній виховній системі професійної підготовки ЗВО.
2. У виховний процес необхідно включати навчальні завдання моральної, професійної, соціальної орієнтованості.
3. На кураторських годинах використовувати активні методи навчання, рольові ігри, диспути, що дозволяють актуалізувати суб’єктну позицію студента.
4. При вирішенні завдань морального вибору, формувати у студентів позитивну установку на прийняття загальнолюдських цінностей, ідеалів і переконань.
5. При організації педагогічної взаємодії, дбати про створення творчої атмосфери та нейтралізації факторів, що негативно впливають на активність як таку.
6. Здійснювати диференційований підхід при формувань індивідуального соціального досвіду і життєвої позиції.
7. Поєднувати індивідуальні і колективні форми роботи студентів.
8. Здійснювати поетапний контроль і корекцію індивідуального процесу

розвитку соціальної активності студентів.

9. Для розвитку мотиваційного компонента соціальної активності студентів необхідно використовувати такі методи і засоби: проблемний виклад навчального матеріалу, метод «ситуації успіху», дискусії, переконання, педагогічні ігри.

10. Використовувати в навчальному процесі евристичний і дослідницькі методи для ефективного формування когнітивного компонента соціальної активності.

11. Для розвитку соціальної активності необхідно використовувати дискусії, залучати студентів до аналізу різних точок зору, думок, власної діяльності, соціально-педагогічної ситуацій.

12. Використання методу соціального проектування дозволяє моделювати майбутню професійну діяльність.

13. Забезпечення організаційно-управлінських та матеріально-технічних можливостей для реалізації різноманітних соціальних ініціатив молоді (наприклад, надання приміщень, відео-та аудіо-обладнання, комп'ютерної та оргтехніки, спортивного інвентарю).

14. Створення умов для соціального просування лідерів різних молодіжних формувань.

15. Створення та підтримка діяльності ресурсних центрів розвитку молодіжного громадського руху.

16. Організацію та проведення конкурсів грантової підтримки для різних категорій молодіжних соціально-творчих об'єднань.

Однією з умов формування соціальної активності студента є його включення в соціальне життя – можливо, через систему студентського самоврядування, де студент буде змушений займати активну позицію.

Залучення студентів у різні форми соціальної активності дає можливість молодій людині самореалізуватися, впливає на його внутрішній світ, допомагає розвинути свої таланти, здібності практикувати особистісну відповідальність через співпрацю з іншими.

Завдання закладу вищої освіти – надати молодій людині можливість самореалізації, допомогти усвідомити важливість і цінність служіння суспільству, виховати почуття громадянської відповідальності.

Визначальним чинником соціальної активності студентської молоді є тип культури, а не рівень розвитку економіки чи демократії. Що ж стосується соціальної активності української молоді, то дослідник цього процесу В. Вербець вважає, що «повільні темпи розвитку українського суспільства та злам колишньої ідеологічної системи спричиняють формування в масовій молодіжній свідомості настановлення не пов’язувати реалізацію своїх інтересів із жодним громадським рухом, об’єднанням та іншими соціальними інституціями» [8].

Соціально-педагогічна діяльність у закладі вищої освіти повинна будуватися на наступних принципах:

- орієнтації на загальнолюдські цінності як основу здорового життя;
- орієнтації на соціально-ціннісні відносини (здатність виявити за подіями, діями, вчинками людські відносини);
- суб’єктивність (сприяння розвитку здібностей студентів бути суб’єктами власного поведінки, життя);
- прийняття студента як даності (тобто визнання права студентів на дану поведінку і вироблений ним вибір).

Серед напрямків соціально-педагогічної діяльності пріоритетними слід назвати наступні:

- організація цікавою, змістовною позанавчальної діяльності;
- розвиток творчих здібностей та творчої ініціативи студентів;
- розвиток колективно-творчої діяльності; організація роботи щодо попередження та профілактики асоціальних явищ серед студентів;
- активізація діяльності по вдосконаленню роботи студентського самоврядування, студентських об’єднань, ініціативних молодіжних груп;
- залучення студентської спільноти в соціальні процеси.

Формами організації суспільної діяльності з виховання соціальної

активності студентів є наступні:

1. Студентське самоврядування, сенс якого не в тому, щоб студенти включалися в структуру керівництва, а в тому, щоб вони придбали особистий досвід демократичних відносин, повинно стати пріоритетною складовою розвитку системи освіти. Самоврядування, як режим протікання спільної самостійної життєдіяльності, забезпечує динаміку відносин в освітньому середовищі. Самоврядування виростає навколо підготовки та реалізації конкретних колективно-творчих справ, проектів, подій. Студенти, зайняті в роботі студентського активу, в процесі діяльності отримують навички спілкування, планування та організації діяльності, вчаться аналізувати, працювати в команді, залучати додаткові сили.

2. Введення спеціальних дисциплін, що матимуть на меті шляхом інформаційно-просвітницької роботи сформувати соціально-педагогічну активність у студент вищих навчальних закладів.

3. Введення у виші практики громадської роботи. Громадська робота створює оптимальні умови для формування лідерських якостей молодої людини, в цьому випадку лідерство означає соціальну активність або активну життєву позицію. Ця позиція корисна для майбутнього фахівця. Саме в ній зацікавлені роботодавці, оскільки вона є певним показником креативності мислення, неординарних підходів, сміливих рішень, що завжди забезпечувало розвиток суспільства.

4. Державне стимулювання соціальної активності, яке шляхом створення державних програм, соціальної реклами підніме інтерес студентів до громадської та навчальної активності.

5. Студент сам може займатися тим, до чого має більшу схильність. Основна мета цього руху – допомогти студентам зрозуміти важливість виконуваного справи, розвинути почуття громадянської відповідальності, виховати потребу допомагати іншим, створити умови для рефлексії.

Зазначимо, що студентські роки – це не лише час для навчання, але й для формування особистості, розвитку соціальних навичок та активної життєвої

позиції.

Таким чином, технологія розвитку соціальної активності студентів у виховній системі закладу вищої освіти являє собою організований поетапний процес, що дозволяє своєчасно дати оцінку соціальному розвитку особистості студента і при необхідності вносити коригування у виховну систему закладу вищої освіти.

Отже, для підвищення рівня соціальної активності у студентів закладів вищої освіти необхідно дотримання комплексу умов та запровадження низки заходів.

ВИСНОВКИ

В кваліфікаційній роботі досліджено стан проблеми формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти. Результати проведеного дослідження дали підстави для формулювання таких висновків:

1. На основі аналізу наукових джерел з'ясовано стан дослідження проблеми формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти.

Проведений аналіз показав, що категорія «соціальна активність» використовується для характеристики соціального значення певного явища для суспільства і людини. Соціальна активність виступає як одна з характерних рис способу життєдіяльності соціального суб'єкта (особистості, соціальної групи, історичної спільноти, суспільства в цілому), що відображає рівень спрямованості його здібностей, знань, навичок, прагнень, концентрації вольових, творчих зусиль на реалізацію нагальних потреб, інтересів, цілей, ідеалів.

Соціальну активність студента визначено як здатність і бажання взаємодіяти з оточуючими людьми, брати участь у різних заходах та ініціативах, співпрацювати з іншими для досягнення спільних цілей, а також взаємодіяти й спілкуватися в соціальних мережах та онлайн середовищі. Соціальна активність є важливою частиною студентського життя, оскільки вона сприяє розвитку особистості, підвищує самопочуття, сприяє збудженню інтересу до навчання та розвитку творчих здібностей.

Встановлено, що формування соціальної активності студентів закладів вищої освіти є однією з найважливіших проблем сучасної освіти. Соціально активні студенти легше адаптуються до дорослого життя, успішніше працевлаштовуються, стають відповідальними громадянами та сприяють розвитку суспільства.

2. Розглянуто систему вищої освіти як умову формування соціальної

активності студентів закладів вищої освіти.

Система вищої освіти відіграє важливу роль у формуванні соціальної активності студентів. Вона може створювати умови, які сприяють розвитку соціальної активності, або, навпаки, гальмувати її.

Встановлено, що система вищої освіти має великий потенціал для формування соціально активних студентів, які готові змінювати світ на краще. Для реалізації цього потенціалу необхідно створити в системі вищої освіти умови, які будуть сприяти розвитку соціальної активності студентів.

3. Визначено особливості формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів.

Формування соціальної активності студентів – це самокерований, відкритий процес, в якому провідну роль виконує сам суб'єкт, тому постає проблема виявлення способів і інструментів доцільного зовнішнього педагогічного впливу на цей процес.

Визначено педагогічні умови формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти: педагогічне сприяння освоєнню і реалізації студентом позиції суб'єкта самоврядування та співуправління в освітньому процесі ЗВО; систематичне залучення студентів до практичних занять, в яких вони зможуть застосувати отримані теоретичні знання у реальних ситуаціях і спілкуватися з різними категоріями людей; організація групової роботи, яка сприятиме розвитку комунікативних навичок та навичок співпраці; проведення спеціальних тренінгів та семінарів з питань розвитку соціальної активності, а також взаємодії з громадськістю; використання педагогічним колективом потенційних можливостей соціального середовища як додаткового педагогічного засобу формування соціальної активності студентів.

Основними особливостями формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти виступають: цілеспрямований та системний підхід до формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в ЗВО, використання різноманітних форм та методів роботи,

створення сприятливого середовища, використання сучасних інформаційних технологій

З’ясовано, що формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти потребує поєднання теоретичних знань і практичного досвіду, стимулювання групової та індивідуальної роботи, а також участь у соціальних проектах та ініціативах.

4. Проведено експериментальне дослідження формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів в закладі вищої освіти.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили необхідність розробки та впровадження технології формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів.

Метою розробленої технології є забезпечення спрямованості навчально-виховної діяльності закладів вищої освіти на формування соціальної активності, конструктивної взаємодії студентів на основі партнерської взаємодії.

Результативність та ефективність технології формування соціальної активності майбутніх соціальних педагогів доведено кількісно-якісними змінами у сформованості критеріїв соціальної активності студентів експериментальної групи, виявленими під час контрольного зрізу, а саме: участь у громадському житті, інтерес до навчання, наукова та політична діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверіна К. Соціально-комунікативні аспекти розвитку соціальної активності майбутнього фахівця соціономічної професії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* 2019. № 2. С. 58-68.
2. Атамась О. А., Фролова Л. С. Організація виховної роботи у вищому навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Черкаси : Вид. ПП Гордієнко Є. І., 2014. 148 с.
3. Базиленко А. К. Психологічні чинники формування соціальної активності студентської молоді (на прикладі студентського самоврядування) : дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2017. 305 с.
4. Базиленко А. К. Теоретичний аналіз чинників формування соціальної активності студентської молоді. *ScienceRise*. 2016. Т. 10, № 1 (27). С. 23-29. URL: https://journals.uran.ua/sciencerise/article/view/81317/77194
5. Балахтар В. В. Педагогіка і психологія в соціальній роботі: навч.-метод. посіб. Київ : Талком, 2017. 444 с.
6. Булавенко С. Змістова структура соціальної активності учнів закладів загальної середньої освіти. *Молодь і ринок*. 2019. № 5. С. 126-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2019_5_23
7. Вахрушева Т. Ю. Теоретичні аспекти активних методів навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2008. № 3. С. 46-49.
8. Вербець В. В. Методологія та методика соціологічних досліджень : навч.-метод. посіб. Рівне : РДГУ, Інститут соціальних досліджень, 2006. 167 с.
9. Веретенко Т., Бєлоліпцева О. Розвиток соціальної активності студентської молоді в інформаційному суспільстві. *Současná ukrajinistika : problémy jazyka, literatury a kultury :* Sborník příspěvků z mezinárodní konference VIII olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy (Olomouc, 25-27.

08. 2016). Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. С. 556-560. URL: https://core.ac.uk/download/ 78039229.pdf

10. Верхоланцева В. О., Мілаєв О. І., Мілаєва І. І. Професія викладача закладів вищої освіти. *Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти*. 2020. Вип. 23. С. 483-487.
11. Гула Л. В. Методи активізації навчання у ЗВО: сучасні тренди. *Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 54. С. 133-136. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/54/part_1/28.pdf
12. Гуманізація управління навчально-виховним процесом закладів освіти : монографія / уклад. М. В. Елькін та ін. Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. 242 с.
13. Державне управління виховним процесом в закладах вищої освіти України : монографія / В. П. Садковий, С. М. Домбровська, В. О. Шведун, С. А. Вавренюк. Харків : НУЦЗУ, 2019. 352 с.
14. Дяченко-Богун М. М. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 14. С. 74-79.
15. Завацька Н. Є., Сербін Ю. В. Психологічні особливості формування особистості сучасного студента. *Актуальні проблеми психології: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія*. 2015. Т. IX. С. 111-117. URL: http://appsychology.org.ua/data/jrn/v9/i7/18.pdf
16. Ївженко Ю. Формування соціальної активності студентської молоді. *Нові технології навчання*. 2020. № 94. С. 154-161. URL: http://www.journal. org.ua/index.php/ntn/article/view/24/24
17. Кабусь Н. Програмно-змістове й навчально-методичне забезпечення системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до сталого розвитку соціальних груп. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 27. С. 273-280.
18. Качалова Т. Концептуальні основи проблеми формування соціальної активності студентів (дидактичний аспект). *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. № 34. С. 55-62. URL:

https://core.ac.uk/download/pdf/268533542.pdf

19. Киричук В. О., Андросович К. А. Розвиток та соціалізація особистості у сучасному суспільстві. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 11 (30). С. 22-26.
20. Козирєв М. П. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.
21. Кращенко Ю. П. Сучасне студентське самоврядування в контексті ідей А. Макаренка. *Витоки педагогічної майстерності*. 2011. Вип. 8 (1). URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/295/1/Krashche.pdf
22. Кулінченко О. С. Формування соціальної активності студентів в умовах діяльності органів самоврядування вищого навчального закладу : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2015. 26 с.
23. Кучеров Г. Г., Глов'юк О. В. Особливості формування соціальної активності молоді з інвалідністю. *Інклюзія і суспільство*. 2022. Вип. 2. С. 148-150. URL: https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/view/19/17
24. Ларіна А. А. Особливості соціальної адаптації студентів у вищому навчальному закладі. *Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога* : матеріали VIII наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар. участю). (м. Луцьк, 10 груд. 2021 р.). URL: https://www.inforum.in.ua/conferences/26/85/677
25. Литвиненко О. Г. Формування соціальної активності молодших школярів у позаурочній виховній діяльності : дис. … канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2021. 229 с.
26. Любарський В. С. Загальнотеоретична характеристика транспарентності. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 лют. 2023 р.). Київ, 2023. С. 204-206.
27. Малєєв О. І., Яцюк М. В. Навчання як процес діяльності і становлення особистості. *Сучасні аспекти виховання студентської молоді* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19-20 бер. 2009 р.). Харків : ХНАМГ, 2009. С. 3-4.

28. Мануйлов Є. М. Формування соціальної активності особи студента в процесі навчання у ВНЗ. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.* 2010. № 5. С. 12-21.
29. Матвієнко О., Матвієнко І. Взаємозв'язок соціальної активності студентів та освітнього середовища ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 65. Т. 2. С. 311-317.
30. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Функції та напрями діяльності студентського самоврядування» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання / уклад. : О. Г. Коркішко, А. В. Коркішко. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2020. 87 с.
31. Михнюк С. В. Підготовка соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. … д-ра філос. : 015. Київ, 2023. 405 с.
32. Московчук О. С. Формування соціальної компетентності студентів вищих педагогічних навчальних закладів в умовах студентського самоврядування : дис. … д-ра філос. : 011. Вінниця, 2020. 330 с.
33. Петренко Л. М. Методи активного навчання: нові можливості дистанційної професійної освіти. *Professional Pedagogics*. 2017. № 14. С. 30-36.
34. Підбуцька Н. В. Психологічні особливості структури мотиваційної сфери студентів технічних спеціальностей. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Психологія*. 2013. Вип. 51. С. 34-38. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/50574875.pdf
35. Рябуха І. М. Розвиток соціальної компетентності ліцеїстів у навчальному процесі : дис. … канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2012. 264 с.
36. Садовська Е., Ярошенко А. Формування професійної компетентності соціального працівника в умовах вищого навчального закладу : монографія. Київ : Національний пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2018. 113 с. URL:

https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23427?show=full

37. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка : курс лекцій. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-тет, 2002. 260 с.
38. Сидорук І. Студентське самоврядування як чинник формування та розвитку соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 4 (11). С. 202-208.
39. Скірко Р. Л. Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2010. 250 с.
40. Сучасний студент у контексті особистісно-діяльнісного підходу: за результатами науково-методичних досліджень : колективна монографія / О. Б. Бігич та ін. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2014. 148 с.
41. Тараненко Г. Г., Кукіна Н. В. Соціальна активність особистості як засадничий принцип розбудови громадянського суспільства. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 3 (9). С. 251-265.
42. Тарасова Т. В. Психологічні особливості студентства : метод. посіб. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. 50 с.
43. Темерівська Т. Г. Формування пізнавальної активності студентів медичного коледжу в процесі вивчення природничо-наукових дисциплін : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2004. 197 с.
44. Терпан В. В. Студентство як соціокультурна спільнота. *Вісник Маріупольського державного університету. Філософія, культурологія, соціологія*. 2012. Вип. 4. С. 117-123.
45. Товканець Г., Товканець О. Стимулювання соціальної активності майбутніх педагогів в умовах університету. *Innovations and prospects in modern science* : Proceedings of I International Scientific and Practical Conference (Stockholm, Sweden 15-17 January 2023). Stockholm : SSPG Publish, 2023. Pp. 270-275. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/ jspui/bitstream/lib/52548/2/270-275.pdf
46. Тюльпа Т. М. Соціокультурне середовище вищого педагогічного

навчального закладу як умова успішної соціалізації студентської молоді. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2012. № 3. С. 45-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_3_13

47. Уйсімбаєва М. В. Виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2017. 23 с.
48. Філософський енциклопедичний словник / голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
49. Хома Т. В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. С. 149-152.
50. Цись О. О. Організація самостійної навчальної діяльності студентів технологопедагогічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій : навч. посіб. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 150 с.
51. Чернета С. Соціальна активність особистості як умова розвитку сучасного українського суспільства. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 1. С. 177-180. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6576/1/37.pdf
52. Шевченко С. В. Соціальна активність особистості як психологічний феномен. Дев'яті Сіверянські соціально-психологічні читання : матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Чернігів, 30 лист. 2018 р.). Чернігів, 2018. С. 369-371. URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3580/.
53. Шпичко І. О. Основні підходи та умови розвитку соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка, соціальна робота*. 2014. Вип. 30. С. 193-195.

Додаток А

Методика діагностики соціальної активності студентів

Анкета

1. Скільки в середньому часу Ви витрачаєте на підготовку завдання? (Оберіть один варіант відповіді)

а) 6 годин і більше;

б) 4-6 годин;

в) 2-4 години;

г) 0,5-2 години.

д) зазвичай не готую домашнє завдання

2. Оцініть, будь-ласка, задоволеність своїми успіхами в навчанні за семибальною шкалою, де 3 – найбільший рівень задоволення, -3 – найбільший рівень незадоволення (Обведіть цифру, що відповідає Вашому рівню задоволеності)

Незадоволений Задоволений

|---------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|

-3 -2 -1 0 1 2 3

3. Вкажіть, будь-ласка, свій середній бал_____

Ознайомтесь з твердженнями, що наведені нижче, і позначте в кожному рядку згодні ви з твердженням чи ні.

Твердження	Так	Ні
Я займаюся написанням наукових робіт	1	2
Я беру участь в фахових конференціях	1	2
Я беру участь в олімпіадах з фахових предметів	1	2
Я беру участь в різного роду інтелектуальних змаганнях	1	2
Я беру участь в всеукраїнських конкурсах, метою яких є отримання стипендій	1	2
Я маю публікації або статті у наукових виданнях	1	2
Я брав(ла) участь у стажуванні в організаціях і органах свого регіону	1	2
Я брав(ла) участь в стажуванні в організаціях і органах на всеукраїнському рівні	1	2
Я брав(ла) участь в міжнародному стажуванні	1	2
Я займаюся написанням наукових робіт	1	2

4. Зазвичай на семінарських, практичних заняттях я? (Оберіть один варіант відповіді):

а) дуже активний(на);

б) активний(на);

в) не дуже активний(на);

г) пасивний(на).

5. Яке з нижче наведених тверджень краще всього відповідає Вашій поведінці? (Оберіть один варіант відповіді)

а) я не пропускаю заняття без дійсно поважних причин (хвороба);

б) я іноді пропускаю заняття, коли в мене є дійсно важливі справи;

в) я не відвідую заняття, які для мене є нецікавими;

г) я дуже часто прогулюю пари.

Ознайомтесь з твердженнями, що наведені нижче, і позначте в кожному рядку згодні ви з твердженням чи ні.

Твердження	Так	Ні
Я входжу до складу громадських організацій різного спрямування.	1	2
Я входжу до активу громадської організації.	1	2
Я ходжу до громадських рухів будь-якого напрямку.	1	2
Я є ідеологом громадського руху.	1	2
Я завжди приймаю участь у виборах всіх рівнів.	1	2
Я вважаю, що я маю можливість контролювати владу.	1	2

6. Скажіть, будь ласка, чи входите ви до студентського самоврядування свого факультету, університету? (Оберіть один варіант відповіді);

а) так, я входжу до студради факультету, університету;

б) так, я входжу до активу студради факультету, університету;

в) я не входжу до студради, хоча я б цього хотів(ла);

г) я не входжу до студради, бо мені це абсолютно не цікаво.

Наостанок дозвольте запитати деяку інформацію про Вас:

7. Ваш вік_____

8. Ваша стать:

а) чоловіча;

б) жіноча.